

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

Albert Saareste
Peatoimetaja

Joh. Aavik

H. Pürkop
Toimetuse sekretär

Joh. V. Veski

Tartus, 1928

Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus

Sisukord.

	Lk.
1. EK toimetus, Prof. Yrjö Jooseppi Wichmann	33
2. A. Saareste, Väitekiri läänemeresoome keelte vormiõppe alalt	35
3. Valik murdetekste :	
1. Viru-Nigula	55
4. Raamatute ülevaade :	
J. Väinaste, Joh. Aavik, Kirjavahemärkide õpetus	56
5. Joh. Aavik, Mõned vastuväited	63
Lisa : Eesti kirjakeele vanemaid mälestisi (13. ja 14. pg.).	

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

Tartu, Maarjamõisa 44, kort. 2

Talitus:

Tartu, Lutsu 10, tel. 10-48

Prof. Yrjö Jooseppi Wichmann,

kelle 60.-aastast hällipäeva täna pühitseme, sündis 8. sept. 1868. a. Limingis (Soomes) kirikuõpetaja perekonnas, astus Helsingi ülikooli a. 1887, lõpetas selle a. 1891, oli keskkooliõpetajaks a. 1893—1897-ni, mis aastal omandas dr. phil. astme ning nimetati soome-ugri keeleteaduse dotsendiks, kuid jätkas mõne aasta siiski õpetamist ka keskkoolis. A. 1909 saab Wichmann Helsingi ülikoolis soome-ugri keeleteaduse ülemääraliseks ja a. 1920 määraliseks professoriks. Mitmet puhku on dr. Wichmann pikemal uurimisrännakuil kaugemate sugurahvaste juures: 1891—2 ja 1894 votjakkide keelealal, a. 1899, 1904 ja 1906—8 Ungaris, a. 1901—2 sürjanite ja a. 1905—6 tšeremisside juures. Praegu on lugupeetud juubilar Soome-Ugri Seltsi esimene abiesimees (1919—), Soome teaduseakadeemia liige, Ungari Keele-teadusliku Seltsi auliige ja Ungari teaduseakadeemia välisliige.

Prof. Wichmanni teaduslik produktioon on kestnud juba 32 aastat ja on ulatuselt rohke. Juba üliõpilaspõlves avaldas ta Soomes murdeuufimise (a. 1890) tulemusena a. 1892 „Muutamia äänneopillisia havainnoita Lestijoen murteesta“. Tema hilisemaist uurimusist ja väljaandeist nimetatagu siin keeleteaduse alalt tähtsamatena: „Zur geschichte des vokalismus der ersten silbe im wotjakischen mit rücksicht auf das sürjänische“ (a. 1897, väitekirj), „Wotjakische Chrestomatie mit glossar“ (a. 1901), „Die tschuwassischen lehn-

wörter in den permischen sprachen“ (a. 1903), „Zur geschichte der finnisch-ugrischen anlautenden s- und č-laute im tscheremissischen“ (a. 1906), „Über eine art „rhotazismus“ im tscheremissischen“ (a. 1910), „Zur geschichte der finnisch-ugrischen anlautenden affrikaten nebst einem exkurs über

Jysö Wichmann

die finnisch-ugrischen anlautenden klusile“ (a. 1911), „Beiträge zur tscheremissischen nominalbildungslehre“ (a. 1913), „Zur geschichte der finnisch-ugrischen l-laute (*l und *l'), bes. in den permischen sprachen und im ostjakischen“ (a. 1914), „Tscheremissische texte mit wörterverzeichnis und grammatikalischen abriß“ (a. 1923). Mitmetes vāhemates

kirjutistes on prof. W. otseselt puudutanud ka küsimusi eesti keele ajaloost. Tähtis koht on lugupeetud juubilaril ka meie emakeele tutvustajana põhja pool Soome lahte. Enne H. Ojansuu ja L. Kettuneni vastavat õppetegevust luges ta mitme aasta jooksul Helsingi ülikoolis eesti häälikuloo kursust. Samas sihis väärtuslik on tema ja dr. E. A. Tunkelo poolt avaldatud „Lausunto viron ja unkarin kielten lehtorin-virkain perustamisesta Helsingin yliopistoon“ (a. 1921), mille mõjul Helsingi ülikooli asutatigi eesti keele lektoraat.

Prof. Wichmann on osa võtnud ka mitme tähtsa haridusliku või teadusliku teose ning ajakirja väljaandmisest. Ta oli Soome entsüklopeedia „Tietosanakirja“ toimkonna juhataja, koguteose „Suomen suku“ (seni ilmunud I, II) ja ajakirja „Finnisch-Ugrische Forschungen“ kaastoiemataja.

Tänu oma väärtuslikele ja teedrajavatele uurimustele kaugemate sugukeelte alalt on prof. Wichmann tõusnud praegusaja fenno-ugristide kõige juhtivamate meeste hulka.

Tänase tähipäeva puhul soovib lugupeetud õpetajale pikka iga, püsivat tööjõudu ja värskust

8. IX 28.

„Eesti Keele“ toimetus.

Väitekiri läänemeresoome keelte vormiõppe alalt.

Tänavu kevade algul kaitses noor eesti õpetlane Julius Mägiste Tartu Ülikooli Filosoofia-teaduskonna ees hästi kordaläinult oma doktoriväitekirja „*oi-, ei-*deminutiivid läänemeresoome keelis. Läänemeresoome nominaaltuletus I“ (Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B XII₂, a. 1928, VII + 296 lk.). See teos tundub olevat meie eesti noore keeleteaduse arenguteel märgatavaks tähiseks ja töötab ka üldse soome sugu keelte uurimist tunduva sammu võrra edasi nihutada. Kuna allakirjutanule meeldivaks kohuseks oli selle dissertatsiooni üheks ametlikuks oponendiks olla, lubatagu siin ka laiemalt esitada töö tuulutlemisel juba avaldatud kriitilised märkused, erinevad seisukohad ja lisan did, mis uurimuse olulist väärtust siiski ei tohiks kõigutada.

Kõnesolevat teost teadusliku uurimuse tehniliste ja vormiliste nõuete seisukohalt silmitsedes peatuksime esmalt kompositsioonil. On soovimatu, et töö luge-mist alustades satume siin otsekohe *in medias res*: meile esi-tatakse liivi ja sellele järgnevalt teiste läänemeresoome keelte ainestik, ilma et eelneks sellele mingi sissejuhatus või eri-line alguspeatükk, kus kas või lühidaltki oleks selgitatud probleemi käsitluse senine ajalugu ja käesoleva uurimuse ülesanne ning siht. Alles teose lõppu jõudes, kui lmsm. keelte kohta on *oi*-, *ei*-deminutiivide esindus ja areng esi-tatud, jõuab lugeja peatükki (§ 49, lk. 237—46), mille tund-mine talle hädatarvilik oli kõigesse seniloetusse suhtumiseks ja osalt isegi senise mõistmiseks. See kompositsiooniline otstarbetus tekitab tahtmata arvamust, nagu oleks nimetatud paragraafi tarvidus autorile selgunud alles töö trükkimise aegu.

Sisujärjestuse teiseks tunduvaks puuduseks loeksin ka järjekorra, milles sugukeelte keeleainestik on analüüsitud: alatakse edelaga, siirdudes kirde sihis (liivi, eesti, vadja, soome, karjala-aunuse-lüüdi, vepsa), eritledes seega siis esi-rinnas keeli, millest *-oi*-, *-ei* sugeme omaaegne olemasolu veel ei selgu. Peaksin otstarbekohasemaks, et ainestikku oleks arutletud vastupidises suunas: veps., karj.-aun.-lüüd., sm., e., lv., seega alguses keeli, kus olukord on selgem, kus diftongi konsonantaines on püsinud kas muutumata või pisut muutunult. Tõsi küll, praegune keelte järjekord annab juba algul võimalust selguda, et analüüsitava deminutiiv-suffiksi vokaalollus on varemalt olnud kahesugune, *-o(i)* ja *-e(i)*, kuid et järgnev teisend on tekkinud eelmisest (*oi* > *ei*, vt. lk. 205, ülal) ja nimelt hilisemas algsoomes ning ainult selle ühes osas, resp. teatavais murretes, mil-lest hiljem hargnesid n. n. edelapoolsed idioomid (lv., e., vadja, smLn. murded), siis võib *-ei* varemaegne olemasolu selguda ka väga hästi lõpu poole; viimane on isegi ehk parem, kuna see asjatult põhjust ei anna diftongi *e*-sõnandi jälgi otsida ka kirdepoolseist keeltest. Kuna aga konso-nantolluse *i* esindusest lähtuvad kõik sugukeeled, tuleks viimaseid loomulikult ka selle esinduse seisukohast järjestada.

Teose muu tehniline külg on üldjoontes korralik.

Tsitaatides on allakirjutanule siiski silma puutunud mõned eksimused: lk. 5, r. 21—2 ül. *AGò*, *AGù* pro *agò*, *agù*; lk. 8, r. 15 alt *foðon* pro *foððon*; lk. 9, r. 16 ül. *Ruðfhe* pro *Ruðffe*; lk. 53, r. 7 alt **28** pro **29**; ib., r. 17 alt 34 pro 43 jmm. Soovitav, et autor oleks kusagil nimetanud, et Sjögren-Wiedemanni järele toodud tsitaatides on *i*, *a* jne. asemel tarvitatud vastavalt *i*, *à* (vt. näit. lk. 1). Kui siin tsiteerimisel on talitatud normeerivalt ja ühtlustavalt, siis arvan seda veelgi tarvilikumaks Wiedemanni sõnastiku eesti keelendite puhul, kui autori enda emakeeles praegu veel kontrollitavaid keelekujusid on transkribeeritud iganenud viisil: *luik* (lk. 11), *lill* (lk. 24), *näl* (lk. 25), *pizo* (lk. 27) jne. pro *luik*, *lill*, *näl*, *piso* (järjekindlusetult siiski ka *lõiv*, *äi* jne. pro *lõiv*, *äi*, vt. lk. 23, 31 jne.). Samuti asjatult tsiteeritakse M. Wesket täpsalt *f*-de ja *w*-dega, mis kohane oleks ainult vana kirjaviisi puhul (lk. 37, all). Julgesti oleks võidud ka ühtlustada saksakeelsetes tsitaatides substantiivide suure ja väikese alustähe tarvitamist (vt. näit. lk. 21, all), niisama ka parandada keelevead ainekogujate märkustes (näit. lk. 18, r. 2 alt: naisterahvas, kuid naene!). Peaksin ka loomulikuks, et keelendite transkriptsiooni parandataks ja ühtlustataks, kui idioom ise on autorile täielikult tuntud või kui vead ning järjekindlusetused hoopis ilmsed, näit. *Jäk* (lk. 6), *kirjü* (lk. 7), *kuju* (lk. 8), *Vas must* (lk. 207), MMg *õppik* (lk. 101), *paŋó* (lk. 33) pro *jak*, *kirjü*, *kuju*, *must*, *õppik*, *paŋo*. Ainestiku transkriptsioonis kriitiliselt suhtumisel oleks ära jäänud säärased vigased ja sama idioomi muu ainestikuga vastolulised grafeemid nagu VNg *mikku* (pro: *mikku*), kuid *eitte* (lk. 33, r. 2 alt); Kuu *ämmad* (pro *ämmad*), kuid *lehma*, seals. isegi p. sg. *añdù*, *arñù* (lk. 34, kesk.); Ris *neijü*: *neijod*; Vai *lelle*, kuid *veñda* (pro *veñda*; lk. 10, all) jne.

Ka autori enda transkriptsioonis olen märganud vääratusi: **uioj* pro **uioj* (lk. 81, ül.), *kajak-* pro *kajak* (lk. 87, ül.), **kukkoi*: **kukkojen* (lk. 119, ül.) jne.

Algsm. rekonstruktsioonides on autor tarvitanud algus- ja järgsilpide taga-*e* märkimiseks *e*-d. Kuna meile selle vo-

kaali kvaliteet pole täpsamalt teada (*e* kõrgem kui *eL*-s järgsilpide *e*?), võiksime seda häälikut väga hästi ettevaatlikult tähistada ainult *e*-ga (märkide *e*, *l* ja *õ* tarvitamine on meie transkriptsioonisüsteemis üldse soovimatu, *e* ja *i* erivarjundeid peaksime märkima ainult põhitähe aluste noolekestega).

Ka muid järjekindlusetusi leidub teose vormis: kohanimede lühendid on kord punktiga (Räp., Rg., Av., Vastl.), kord ilma (Tarv, Vastl, Ki, Jäm, vt. näit. lk. 4, 6, samuti 293; paiguti esineb Weske (lk. 17), paiguti Veske (lk. 295), Voolaine (lk. 17); samal lk-l (31) lühendatakse Wied ja Wd; Soome kohanimedid esitatakse kord eestistatult (Lääne-Uusmaa, lk. 115), teisel aga mitte (Lõuna-Pohjanmaa, lk. 116).

Peaksin loomulikumaks ja otstarbekohasemaks (selles võiksid uurijad igatahes kokku leppida), et isikuid (käesoleval korral m. s. Saarissoo), kui nad autorile oma kodumurdest suusõnaliselt teateid annavad (olguigi et elavad kodunurgast eemal ja kuuluvad haritlaskonda), ei tarvitseks nende andmete esitamisel nimepidi mainida, mis alalise kordumise puhul saab teosele väga koormavaks. Ka autori vastutust ei kergita see kübetki, sest neidki isikuid tuleb valida kriitiliselt. Ainult üliharuldaste ja arhailiste keelenäidete puhul oleks mõtet teadaandja nime tsiteerida.

Kahetsetav, et teoses leidub kaunike arv välispidiseid komistusi ja ka märkamata trükivigu. Nõnda on lk. 234 (allp.) olev lause „Esitatud viisil . . . juurest“ kujunenud hoopis segaseks, lk. 5 (15 r. alt) esineb nende ridade kirjutaja võõra artikli autorina, lühendite peatükis on „Ylivet“ sattunud *i* tähe alla (lk. 290). Sõnaregistris puuduvad isegi mitmed tüüpsõnad (*aproj, kaks, kuigas, lähud, tiivas j. t.*). Iseäranis kubiseb vigadest, trükivigadest ja järjekindlustest sõnaregister. Kuid ka trükivigade parandustes (lk. IX—X) leidub eksitusi, nimelt ridade arvudes. Kuna töö trükkimine on kestnud terve aasta, ootaks küll paremat tehnilist viimistlust.¹

¹ Küll hoopis põhjuseta on lk. IV (all) tööaja venimise vabanduseks esitatud nõue käsikirja redigeerida Õig.-sõn. normide alusel, mis oli ju autorile teada enne käsikirja trükkimist. Takistuse sünnitas autor endale ise sellega, et esimese poogna — vist eksikombel — trükkis

Väärtusliku uurimuse puhttehnilise külje arutluse lõpetaksin siin veel sooviavaldusega, et allikate lühendite nimestik oleks mainitud ka tarvitatud käsikirjade registreerimise aeg, mis tähtis oleks neis esitatud ainekogu hindamisel.

Teost ainekogu ulatuse seisukohast vaadeldes tähtsaks küsimus, mil määral siin rahuldust leiab igale teaduslikule uurimusele harilikult asetatav algõue: arvestada kõike teema piirkonda otseselt kuuluv ja teadaolev ning kättesaadav materjal.

Selgub, et autor on kiiduväärse hoole ja põhjalikkusega oma ülesande jaoks kogunud lmsm. keelte alalt märgatavalt rohke ainekogu, silmas pidades trüketeoseid kui ka käsikirjalisi ainekogusid. Liivi, vadja, karj.-aun.-lüüdi ja vepsa keeles on isegi „läbi vaadatud kõik Tartus ja Helsingis ligipäätavad kirjalikudki allikad... nii et võiks nende esitamist võimalikkuseni tühjendavaks väita“ (lk. 5). Kahju üksnes, et selle mõnede sugukeelte ainete ohtusega, kohati ehk isegi üliküllusega¹, seltsib autorile kõige lähema ja ligipäätavama — eesti — keele materjali kasinus. Saatesõnas tähendatakse (lk. V), et „eesti keele kohta on välja valitud Akadeemilise Emakeele Seltsi murdekogust Tartus edustavamaid murdealu, milledest (päämiselt) 1925. a. suvel

andis ilma keelelise viimistluseta ÕS-u nõuete kohaselt. Käsikirja ainus oluline lahkjoon ÕS-st oli mineviku pass. partitsiibi vorm (-tud), mille muutmine ei võinud aga mingit tülgi teha, kuna seda vormi võis trükiladujagi ladumisel ise parandada. Autor eksib ka lk. VII, arvates, et allakirjutanu on „ligidases ühenduses olnud... teose... keelelise ümberredigeerimissunniga“ (see märkus ühenduses tänuga on vist küll ainuline meieaegse teadusliku kirjanduse heades traditsioonides ja viisakuskommetes!), sest vastava otsuse tegi Acta'de kogu võimetus üksmeelselt kõigi Acta'des ilmuvate kirjutiste kohta.

¹ Nõnda näit. tundub täiesti üleliigne olevat lk. 8 (nr. 39) autorile murretest teada olevate kõigi *kodu*-sõna kujude tsiteerimine. Peatükkide lõpupoolel, kui demin.-tunnuseid häälikuliselt või semasioloogiliselt koos käsitletakse, tuuakse jällegi asjata palju variante (isegi puhtortograafseid teisendeid!) igast sõnast, mis seal sisuliselt pole sugugi tarvilikud (vt. lk. 32—3, nr. 6; lk. 44—5; lk. 187). Imelik, et sealjuures neis ülevaadeis sageli puudub kõige üldisem teisend (nõnda näit. lk. 33, nr. 92 puudub *siim*). Tarbета pikalt on lk. 241 tsiteeritud literatuuri.

ja varasügisel oli andmeid“. Need esindavamad kogud on olnud AES-st 13 (Alu, Hää, JMd, Jäm, Kuu, Puh, Ris, Rõi, Tor, Trm, Trv, Vai ja Vas) ja eraisikuilt ning trükkallikaist 5 (Hlj, Kod, MMg, Se, Vig). Needki AES-i 1922—4 kogud pole kahjuks küllalt õnnelikult valitud, kuna kasutamata on jäetud mõned, mis nimelt paremad (Iis, KJn, Plv), tarvitu-sele on tulnud aga mõned kõige nõrgemad (Hää 1922, osalt JMd, Rõi, Vai). Et raamatu trükkimine algas alles 1927. a. kevadel, õigemini suvel, oleks võidud lahedalt kasutada ka AES-i 1925. ja 1926. a. kogusid, mis märksa on väärtuslikumad 1922.—24. a. omadest. Ja kui teoses sugu-keelte järjekord oleks olnud vastupidine (eesti lõpul), oleks mahti olnud arvestada isegi 1927. a. suvist kogu. Arvan, et mõndagi väärtuslikku oleks leitud ka AES-i n. n. „Lisasonastikust“, mille käsikirja järgi ainekku kogutud oli juba 1926. a. suvel. Ei saa ka öelda, et küllaldast kasutamist oleksid saanud erakogud. Nende ja ka AES-i „häälikulooliste ülevaadete“ najal oleks m. s. paremat valgustust leidnud nii mõnigi häälikulooline küsimus ses teoses, näit. järgsilpide *o* esindus eP mandri läänes (lk. 37, all), võimaliku *-ei > i* arengu küsimus (vt. siias. allap., lk. 47) jm. Eesti keele ainekku puudulikkuse tõenduseks esitan siin näiteid.

Teosest otsiks näit. loomulikult *-oi* - *-ei* suffiksi peitumise võimaluse selgitust kohanimede järgmistes suffiksollustes: *-kku*, *-kko* - *-kke*, vrd. *-kka* (*Aidaku*, *Halliku*, *Ilbaku*, *Põhjaku*, *Pärniku* - *Hanike*, *Lõmmike*, *Sõõrike*, *Tuulike*, *Veerike*, vrd. *Assaka*, *Keedika*, *Põhjaku* jne.), *-rou*, *-roo* - *-roge* - *-rogi*, vrd. *roga* (*Varangu* - *Lemminge*, *Mustinge*, *Rahinge*, *Võllinge* - *Karungi*, *Reiengi*, *Võlingi*, vrd. *Alinga*, *Karunga* jne.), *-ru*, *-ro* - *-re*, vrd. *-ra* (*Vaharu* - *Haim(a)re*, *Kõdare*, *Mudare*, *Tabure*, vrd. *Kibura*, *Tabara*), *-ttu*, *-tto* - *-tte*, vrd. *-tta* (*Kobratu*, *Kohatu*, *Nehatu*, *Orgitu*, *Puiatu*, *Põrvetu*, *Taritu*, *Vajatu* - *Likite*, *Purete*, *Päite*, *Urite*, vrd. *Ammuta*, *Kobruta*, *Konguta*, *Lokuta*, *Linnuta*, *Painita*, *Urita*, *Valguta* jt.). Tõsi küll, lk. 202 on kõnet suffiksvahekordade *-nta* - *-nto*, *-tta* - *-tto*, *-ra* - *-ro* jne. seletamisvõimalusest diftongilise algu-päraga, kuid ainult üldnimede puhul.

Autor on laialdaselt kasutanud Neus'i, Weske, Mustonen'i ja Hurda trükitud kogusid. Miks siis aga mitte 1926. a. veebruaris ilmunud „Eesti Rahvalaulusid I“?

Deminutiivide tüüpi kuuluvaile eesti isikunimedele esitan siin omalt poolt lisaks tähtsamatena: Kāi *siṃmū* (töös esineb küll sm. *Simo*), Ans *tōn* gen. *tōnnē*, Khk *rādū* (naise n.), Krj *lilū* (na. n.). Muh *iēD* gen. *iēDū* (na. n.), HMD *maṣ* gen. *matsū*, Amb *iñnū* (mehe n.), Vai *eppo*, Kod *jošsō* - laiemalt eestis *Joosu*, Hel *eli*, *ebū*, *kaṭṭū*, Se *heṃmō*, *irō*, *luḱḱē*, *pādjo* jt. — Lv. *ādū*'l (vist e. laen) leiduvad veelgi lähemad vasted eestis: Hel *ādū*, Krj, Ans *ādi*, (vrd. lk. 2).

Autorile on tähele panemata jäänud järgmised arutlusele kuuluvad üldtuttavad lastekeelsed (resp. hellituslikud) kujud: *kiḱkū* 'hammas', *mušū* 'suudlus', Wied. *osu - osi* 'Fleisch' (<*osa + oi*), koeran. *poñttū* (vrd. *poñttaḱḱas*, vahest ka *ponduma - punduma, puntjas*), *puñnū* 'kõht' (vrd. *puñ täjs, puñnis*), *tūttū* 'väike tüdruk', *naṣsū* 'kallis naine', *kōttū* 'kõht' (esineb ainult Jäm *kōttū*).

Muid lisandeid: **karoṣ - karēṣ* > *karē* 'sõöt', vrd. Lib. Cens. D. *Karowelæ*, Tallinna muistset nime **karojnēmi*, millest tõlked on skand. *Lindanessi* ja sm. *Kesoniemi* (vt. Ojansuu, Uusi Suomi 1920, nr. 22, 6 ja Jahresb. d. Estn. Philol. u. Gesch. III, lk. 13—14). — Deminutiivkuju on vististi ka kohan. *Rake (rakke)* < ? *rakka + ei*, vrd. Ans *raḱ*, gen. *raḱḱā* 'suur, alaline veeloik' (ühendusse seatav vist sm. sõnaga *rakko* < **rakka + oi* 'veemull', vt. Mägiste, lk. 104), kuna Suur ja Väike R. külad asenevadki soode veerul. — Võimalik, et ka Hls *sōppū* 'muistne villane seelik' < **soppoi* < **sopa + oi* (-p- > -pp- puhul vrd. *osa-ošsū, käsi* < **kāti - kāttū* jt., vt. EK VI 183, 204). Algu-päralt *oi*-deminutiiv on nähtavasti ka e. *pāike* < *pāivūkkāi-nen* < **pāivoikkāi-nen*. — Gösekeni *Robbe* (< **ropeṣ*, vt. Mägiste, lk. 15) puhul tähendatagu, et Stahlil esineb see peale *robbe* (HuH III 104) ka *robbi* kujul, mis oma -i poolest tähtis: „... tafesafdda robbi ehš leiba...“ (HuH III 55), „Ḟp far warb-lafet ofstatare öhe robbi ehš?“ (HuH IV J_{III}), tähenduses 'Pfen-nig' või 'Heller'. Wied. Wb. tunneb seda veel eL sõnana:

robi, robe (d) 'kleine Münze (=teng), Scherf (bl)'. Lühi-
dalt käsitleb seda ka Ahlqvist, Kulturwörter 192, mai-
nides seda algupäralt soomeliste rahanimetuste seas. —
Võsa-tüve arvavad *ei*-tuletis võiks peituda derivaadis: Sim
võsestik, Wied. *võserik*, *võsedik* (*viserik*); seda tõenäolikum
oleks siis ikkagi oletus, et e. *võsü* < *vęsa* + *oĭ* (vrd. 216). —
Võimalik, et ka eL *sõŷ*, *sõŷke* (tähenduse kohta vt. Wied.
Wb. ja allakirjutanu Leks. vahek. eesti murr. I 162, ka
1. alamärk.) on algupäralt deminutiiv, < *soĥoĭ* (*i* suleb
silpi nagu sm. *kuuro* < **kūrdoĭ*). — Samuti näikse siia
kuuluvat e. *pāru* 'Grundsuppe, letzter Rest, Nachlauf, Nach-
leck', Wied. *pero* (d) 'Steuer', lis *perü pak* 'lootsiku tagu-
mine ots', vrd. *pāra*, *pera*. — Sm. *heikko* < **heĭkkoĭ*, vt.
lk. 59, 84) puhul tähendatagu, et selle vaste esineb ka
eestis, rahvalauludes: „oikuda õlada mõõda“, „Pian vasta
peenikene, hoian vasta oigukene“ (M. Weske, ERhvl. I,
lk. 30, 56). Laulud on pärit Virumaalt, nähtavasti alalt,
kus kõneldakse (algselt *ę* > e alal sisemaa murrete *õ*-häälda-
mist taotledes, millele *õ*-le vastab seal teatavat liiki sõnus
o) *vork*, *polo* jne.; need laulud on Veske teatavasti kirja-
keelega häälikuliselt kohandanud, kuid tundmatu *oik*-sõna
on *o*-liseks jäetud.

Lõpuks mõned täiendused kirjandusest. Käsitletava küsi-
muse ajaloolises ülevaates vähemalt oleks pidanud maini-
tama, et a. 1887 on Setälä, TuM 177 (selle põhjal ka
hiljem Szinyei, FUgr. Spr. ¹, 146) võimalikuks arvanud
omaaegset deminutiivsuffiksi *-i* esinemist n. n. II-ses impe-
ratiivis (*-ka-i-* > *-ko-*; sel puhul oleks eesti vanema kirja-
keele sg. 3. pers. vormides õnnistafe, fõhfe element [=fe ==]
-ge < *-keĭ*) ja sõnus nagu *pettelikko*, *Maiju* jt. Sealsamas on
ka nähtavasti kõige varemalt ilmunud seletus *enõ* < **enõ-oĭ*
(vrd. Mägiste, lk. 188). — Lk. 127 (all) *Kesoi* 'Revalia'
puhul lisandatagu, et sellest on ka H. Ojansuu kirjuta-
nud Hist. Aik. 1917, 20.

Nüüd sisulisi ja põhimõttelisi küsimusi.

Et ka deskriptiivsed sõnad võivad keeles olla väga va-
nad ja et neidki tuleb keele ajaloolises uurimuses käsit-

leda, selle arvamuse vastu on praegu fenno-ugristidest vaevalt keegi. Mõondakse muidugi üldiselt, et kujustavkirjeldavate sõnade seast on muistsest pärandunud sõnade eraldamine uutest seotud märgatavate raskustega, kuna siin üldinimlikud, üldpsühholoogilised eeldused annavad eri-sugukeeltes tihtipeale samalaadilisi, lähedasi tulemusi. Nõnda tundub siis teoses asjata katsena murda lahtisi uksi, kui autor mitut puhku toonitab: „Nii puhtdeskriptiivne, kui kõnesolev sõnatüvi [s. o. *lell*] ei näigi¹ [minu harv., A. S-te], peitub temas põline vähemalt lmsm.-volgasm. ühisaega tagasiulatuv sugulusnimetus“ (lk. 24, nr. 52), „Hoolimata selle sõna deskriptiivsest laadist [harv. A. S-te] on ta juured kahtlemata kauges minevikus“ (lk. 95, nr. 123), „Kuigi deskriptiivsõnad võivad olla väga juhuslikku, sagedasti puhtindividuaalsetki, laadi, ei tarvitse see alati olla nõnda, ja neid võib vaadelda ka keeleajaloolisest perspektiivist (viimane harv. minu, A. S-te)“ (lk. 233—4).

Lk. 31 (ülal, nr. 111) tähendab autor, et „sõnaseesmine e. -*zs*- siiski vist on olnud ju ühiseestiaegne“, s. o. eP ja eL murrete ühisaegne. Kahtlen isiklikult, kas säärast ajajärku üldse on olnud. EP ja eL idioomide erinevustest on mitmed ja olulisemad nimelt väga vanad, nähtavasti sama muistsed kui muudegi lmsm. keelte lahkjooned. Nii näit. eL *kt* > *tt* (*kõttu*), *tsk* ≡ (*kašsk*), *šn* üldinimine (**lišna* > *lin*), *kl* üldinimine (*šgkla* > *sōol* > *sōgēl*, *kn* (> *nn*) üldinimine (*nännū*), *zna* > *hna* (**sodazna* > **sodahna* > *sōahn* > *sōan*) jt. Väga põlised on ka mitmed eL ja eP sõnavaralised differentid: *toš*—*aür*; *kōiv*—*kašk*; *sittikke'*, *hōračkē'*—*sōštrad*; *sāsū*—*ūdi*; *rugā*—*sād*; *mōškma*—*pesema* jt. (vt. lähemalt Leks. vahek. e. murr.). Oleksid nüüdsete lõunaestlaste esivanemad peale algsome aja lõppu asunud praeguste põhjaestlaste esivanematest kaugel lahus olevale maa-alale ja oleks nende keel seetõttu jäänud kogu aeg viimaste keele mõjust vabaks, oleks meil praegu küll vist tegu olnud kahe erilise sugukeelega, mis teineteisele vaevalt oleksid lähemad

¹ Deskriptiivsus sel sõnal polegi nii väga ilmne.

olnud kui liivi, eesti ja vadja omavahel. Eksitada ei tohiks me end lasta nende kahe idioomi ühisest nimest, ajaloost ega kultuurist, ei ka hilisemate vastastikuste tasanduste poolt.

Lk. 20 (nr. 14) öeldakse *õde*-sõna puhul: „ja ootuspärane pole ka, et kõnesoleva igapäevase kultuurmõiste nimi põlvnedes sm.-ugri ühisajast oleks võind kõigis lmsm. keel- lis pääle e. kaduma minna“. Arvan, et põhimõttelt pole sugugi võimatu, et tähtsat kultuurmõistet tähendav muistne sõna on püsima jäänud ainult ühes või vähestes sugukeel- tes. Tuletame näit. meelde, et indo-euroopa algkeele 'poja' ja 'tütre' nimetused on täiesti kadunud ladina, romaani ning kelti keeltes.

Hoopis võimatu tundub lk. 30 (ülal; vt. ka lk. 16, nr. 101) esitatud rahanimetuse *tibu* 'Ferding', '1/4 kopikat' ühenda- mine sõnaga *tibu* 'kanapoeg', kus autorgi kahtlevalt tähendab: „Selle juures ei puudu huvitav võimalus lähtuda 'kana(poeg)' tähendusest, nimelt on võidud viimast teatud maksusuhteis võtta arvamiseluseks (näit. papimaksude pu- hul?), nõnda et ta kitsamal alal võis üle kanduda vastava- kaliibrilise rahaüksuse nimeks...“ On muidugi teada, et paljudelgi rahvastel on rahaühiku nimetuseks kujunenud veiste (eriti lehmade), hobuste ja tähtsamate jahiloomade nimetused, näit. lad. *pecunia* (vrd. *pecus* 'kari'); slaavi ja ka vene *skot* 'veisekari', 'raha'; muin.-vene *kuna*, *kuny* 'nugis', 'raha'; vene *bělka*, *vékša* 'orav', raha'; vene põhja- murdeis (samojeedide läheduses) on *pesécu* 'Steinfuchs' tea- tavasti ka arvutusühiku nimetuseks (teisi näiteid seals. ka autoril). Et aga kananimetus, pealegi kana poja nimetus (noor, täiskasvamata loom on ju väga kindlusetu valuuta!) või kana meelitusnimi oleks kujunenud rahaühiku nimeks, on seni tundmatu ja hoopis tõenäotu. — Autoril on jäänud tähele panemata, et seda sõna tunneb ka Ahl- qvist karjalast (Kulturw., 192): „... tipa, mit welchem onomatopoetischen Worte man in Karelen kleine Silber- stücke bezeichnet, die dort angetroffen werden, von ver- schiedener Form und gewöhnlich ohne Gepräge sind und in früheren Zeiten in Russland gangbar gewesen sein

mögen“. Peale dr. Mägiste poolt nimetatud teoste on sõna tibu rahanimetusena esinenud eesti kirjakeeles ka laiemalt.¹

Õige küsitavaks peaksin autori oletatud võimalust, et samas murdes, kus eksisteerib (**uttei* >) *ut* gen. *üttē* '(lamba)-tall', oleks sama tüve teine morfoloogiline, häälikuliselt väga lähedane variant *ut* gen. *utti* edasi arenenud 'kult'-täenduslikuks (vt. lk. 31, nr. 115). Säärane areng (kui peaaegu homonüümseil sõnadel kujunevad tähendused, mis igapäises elus tekitavad alalisi arusaamatusi) oleks puht-tegelistel põhjustel algselt juba takistatud. Või ehk leiab dr. M. sellele arengule mõne kindla paralleeli?

Vähem kui tugi puudub ka oletusel (lk. 21, nr. 14 lõpul), et eP (*h*)*ōde* „tuleks pidada algselt kuskil eL murde äärmil [kas lõuna- või põhjapoolseil? A. S-te] tekkinuks, laenuna põhjemale levinenuks, kuna eL ala vallutas tema **setsei* > **tsetsei* teisest murdekeskusest saand teisend“. Vahest teab autor esitada selle arvamuse kinnituseks teisi sääraseid juba nõnda varakult eL-st eP alale igale poole rännanud keelendeid?

Lk. 31 (ülal) arvatakse võimalikuks, et „ühiseestiaegne -*fs*-“ on eP-s häälikuseaduslikult > -*t*- > -*D*- (*sõtse* > *ōde*). Selle arengu oletusele toeks sooviks näha paralleele.

Kui lk. 30—1 (nr. 111) kõneldakse kujude eL *tsōdze*, eP *sōšsēD*, *sose*, *sōse* põlvnemist kujust *(*t*)*se(t)s(are)ei*, mis viimane olevat „deminutiiv-vaste sõnale *sōsar*“, ei selgu lugejale, kas on siin mõeldud tähenduslikku vastet või *sōsara*-tüve edasituletist, affrikaatset teisendit? Kuid *sōsar* on ju laen balti keeltest, *sōts* aga sm.-ugri algkeelde ula-

¹ O. W. Masing, Mar. Nädd.-Leht II: „... kus mõnned klubbid, agga ka je kahhetümnewie tihbotilt [ees oli...]“ (lk. 147), „... eht nellit wietihbotüffi temma külge wõib rippuma panna“ (lk. 173); Arvelius, Jutto- ja Öpp.-Ram. I, lk. 26: „Ädo enneja monni tihbo rahha ollid jomis- jefa otša saanud“.

ERhvl. I, lk. 258 (VI 1, 13—15):

Pansin venna palga peale,

Raha peale raiumaie,

Tibu raha teenimaie.

tuv muistne pärandus (vt. Paasonen, s-Laute, § 124; Y. H. Toivonen, FUgr. Affr. 157, 227).

Ei ole täiesti täppis, kui lk. 23 (nr. 42) öeldakse Kih *kuiğàs* puhul: „-s-tuletuslõpp lääne-eestis analoogiliselt õige tavaline muidugi, vrd. *tiivas* pro *tiib* jm.“ See -s pole sugugi iseloomulik läänepoolseile eP murretele, sest nähtavasti sama sageli leidub ka vastupidiseid olukordi, näit. Jõh, Sim, Plt *kurikkas*, KuusNeemede *ahihņas*, Kadllum. *ahihņas*, JMd *ahihņas*, VJg, Iis, Plt, KJn *allikkas*, VNg, Vai *allikkas*, sellevastu aga Phl *kurik*, Rõi, Khk, Jäm, Vig *ahihņa*, PJg *ahihņa*, Rõi, Käi, Phl. Khk, Jäm *allik* (vt. lähemalt ka Leks. vahek. e. murr., lk. 11, 222).

Lk. 34 (§ 8 esimeses lõikes) arvatakse, et lõppkao puudumine Haljalas ja Vaivaras (*kappa*, *peigu*, *uõno*, *kiutto*) „peaks olema üldistund millestki kinnisest, kunagi konsonantainesega lõppend silbist“. Palju tõenäolisemalt on siin tegu otsekoheise soome keele mõjuga (lõppvokaali püsi kohalikule rahvale hästi tuntud sm. keele toetusel ja mõjul? sisserännanud soomlaste mõju?), vrd. ka muid soomelisi nähte neis murdeis (sisekao puudumine kohati, *e > e* jne.).

Ei paista olevat vähematki tugikohta sõna *ämu* ~ *ämm(u)* 'heinakuhi' omaaegse üldestilisuse oletusel (vt. lk. 32, ül.). Näikse ju eP ja eL sõnavara olulisemad differentsid olevat õige vanad, juba algsoomeaegsed (vrd. ka ülemalöelduga!). Hoopis võimatuks peaksin ka *ämu*-sõna oletust eestis slaavi tõkelaenuks (vrd. v. бабка 'viljahakk' põhjapoolseis murdeis), mille ka autor varustab küsimärgiga. See sõna on vene keelest praegugi meile tundmatu, saadik siis varemmail aegadel, mil suhted venega olid veelgi lõdvemad.

Allakirjutanu meelest pole võimalik eL *kõrzo* (= *kõrso*?) 'kleines Herbstlamm', *kõrsik* 'Herbstlamm' ja sm. *kersoi*, *kersa* 'väljastpoolt abielu laps' ühelt poolt ja teisalt *äbarik* 'Spätling (von Lämmern)' ~ 'zu früh geborenes Kind' semasioloogiliselt kuidagi kõrvutada, sest viimase sõna mõlema tähenduse vahel on ühendavaks lüliliks mõiste 'äbar', 'vilets', eelmistel ühtekuuluvaks arvatud e. ja sm. sõnadel puudub see aga hoopis (sügisene lammas on küll nõrk, väljastpool abielu sündinu ei tarvitse seda aga olla, see omadus pole talle

oluline; sagedasti näikse neidude lapsed olevat isegi ter-
vemad ja ilusamad). Pean Ojansuu seletuskatset ikkagi
tõenäolisemaks: e. *kõrsik*, *kõrso* oleks algselt tähen-
danud 'kõrre(põllu) aegu sündinud lammast'. On ju sää-
rasel alusel koduloomade nimetamine meil harilik: *kesik*
'kesknädalal sündinud siga', Se *tēdō* 'reedel sündinud lehm',
mullikkas 'mullu sündinud veis', *voosik* (d) 'erstgeborenes
Lamm', (Wied.; kas mitte õigemini 'aastane lambatall'?).

Ei tundu küllaldaselt ilmne, miks loeb autor lk. 9, 41—2,
206) meelituslikkude ja lastekeelsete sõnade hulka e. *oni*
(= onu). Kuna see sõna ja ka vastavas kohas mainimatu
ja sõna esinemise pärisalalt autorile tundmatu, kuid õige
laialdaselt eP läänemurdeis esinev *kägi*¹ (= kägu) on
mõlemad tarvitusel selgelt piiratud ja kompaktsel murde-
alal (LNg, Rid, Mar, Vig, Han, Mih, Khn *oni*; Kul, Mär,
Kir, Aud, Pär *oni*; Kul, Mär, Vig, Khn, Nis, Hag, Juu
kägi, gen. *kägi*, viimases khk-s olen kuulnud aga ka *kägi*,
gen. *käo*, p. *kägi - kägü*), kuna need mõlemad sõnad oma
tähenduselt pole sugugi oluliselt lastekeelsed, ja et teisedki
kõnesolevad *i*-lised sõnad (Khn *OBOSõ roni*, Lelow'1 *Ruñi*
moller, võib-olla ka Stahli *robbi*) — samuti täiskasvanute
kõnele omasematena — põlvnevad neistsamust lääne-
murretest, näikse ikkagi lähem oletada — vähemalt eestis
— teataval murdealal ja teatavail tingimustel arengut *-ei > i*,
mida ka dr. Mägiste ise peab häälikuliselt võimalikuks
(lk. 217).

Töös esineb siin ja seal mõningaid küsitavaid sõna-
rinnastusi. Lk. 6 (nr. 21) arvatakse, et Khn sõnas *käk-kul*
(= *ajl*) oleks *käk* < **käkkoi*. Tõenäolisem paistab alla-
kirjutanu meelest siiski endine oletus (mida võimalikuks
peab ka Mg., vt. lk. 87, nr. 60): *käk-kul* < *kajak-kul*,
j > 0 kohta madalate või (hilistegi) keskkõrgete tagavo-
kaalide vahel seals. murdes vrd. *avAD*: *âDa* (< **ajadak*), *mâl* =
mujal (murdeti *majjal*), *nâl* = najal, *õma* = ujuma, *vâgAD* =
vajaka, vaja; vrd. ka Muh *kâgas* gen. *kâkka* = kajakas.

1) Autor nimetab alles hiljem, teose lõpus (lk. 192, ül.) Kuu *kägi*
(< sm. ?) ja Helle *fäggi*.

Kihnus kutsutakse kajakat ennast praegu *räemè kul*. — Asjata tundub ilmselt õige rinnastuse e. *lõmme leht* ~ sm. *lummet* 'Seeblume' kõrval võimalikuks pidada ka rinnastust *lõmme l.* ~ **lõmpoi*, sm. *lempo(i)* 'kurivaim' (lk. 192), mis viimasest autorgi tema enda sõnade järgi „tugevasti kahtleb“.

Teatavaid häälikulisi kahtlusi tundub järgmiste rinnastuste puhul: Lk. 6 (nr. 17) Hiiu *itlu* [Phl *hittü*, A. S-te] < **hitto* (*i* < *r*?). Lk. 18 (nr. 123) e. *eit* < **äitei* (viimasest oleks ju arenenud **äid*, võimalikult ka ehk **eid*). Lk. 100 (nr. 173) *Peipsi* <? **peip[p]eis-* (küsitav on siin *e* ja *ē* vahekord). Lk. 210 (ül.) tähendatakse, et vepsL *piñ*, *piñikāne* 'väike' pro **peñ*, **peñikāne* seletuvat üldise tendentsiga keeltes 'väike'-mõistet väljendada *i*-ga. Tõenäolisemaks peaksin siin järgsilbi *i* assimilatiivset mõju, nagu see õige laialdane ja häälikuseaduslik on eP läänemurretes (Lm, Pm põhjaosa, Hm lääneosa): *piñikke*, *tñima*, *militñama*, *stlik*, *tsti*, *ktlikkas* ('vankri keelikas'), *linis* (=leelis), *vtrispūd* (kuid *pēndrad*, *mēlde*, *ēstlane*, *kēl*, *vērema*).

Esitan siin lõpuks rea vähemaid täiendusi ja õiendusi lehekülgede järjekorras.

Lk. 19 (nr. 10): Sõna *agü* olevat „e. kirjakeelde uuesti toodud keeleuuendusega (Joh. Aavik, USS²)“. Kuid see sõna leidub pea sama sagedasti kui praegu ka kirjakeeles enne *agu* propageerimist USS kaudu (näit. Kr. J. Petersonil, Kitzbergil 1891, Noor-Eesti Albumites I, IV, Grünthali Lauludes jm.). — Ei ole selge (vt. sinnas.), miks „Taheva *hagu* omaltpoolt ei tõenda midagi, sest sel alal on *h-* ja vokaalalulised sõnad täiesti [õigemini, teataval määral, A.-Ste] segunenud“. Kuid segiminekuid on mujalgi *h* ≡ aladel, ka Phl-s. — Arengus *travu* > *tarvu* (> *taru*) olevat metatees „ebatavaline“ (lk. 28, ülal). Kuid vrd. *praegu* > *paergu*, *Brigitta* > *Pirita*, *brelok* > *pärlo-k*, *kristus* < *körstus* jne. ! — Lk. 31 (nr. 123, lõpul): Et teosest Leks. vah. e. murr. tsiteeritud *äiikkene* on „ilmselt Alutaguselt“, selgub ju sama teose lk. 5-dal esinevalt kaardilt, nii et sugugi poleks tarvitsenud seda kaugemalt pärida. — Lk. 33 (alamärk.): Gösekeni *Seppo* pole abstraheeritud mitte ainult part.-st., vaid ka genitiivist (vrd. Gös., lk. 163). — Lk. 34 (§ 8):

Üldeestiline puhtkvantitatiivne vältevaheldus puudub mitte terves Kuusalus, vaid ainult selle khk. väga väikeses osas, kahel neemel. — Lk. 56 (kesk.) arvatakse kahtlevalt Setu *Okse* sõna algkujuks vn. Аксенья. Тõepoolest tuleneb see aga nimest Оксана. — Lk. 95 (nr. 123) esitatud läänlaste söimunimi *läne-loll* on haruldane ja vist sekundaarne teisend, kuna harilikumalt on tarvitusel *l.-lüll* või *l.-lull*, mis on vist lastekeelsed moonutised nimest *Jüri-Juri*. — Lk. 96 (nr. 140): Võnnu kn. „Melliste“ ei kõlba võrrelda sm. *mello* 'isovatsainen' ja e. mehenimega *Mäll*, gen. *Mällu*, sest kohanime hääldatakse *meliste* (kaartidel leiduv Melliste põhineb saksapärasel ortograafial). — Lk. 106 (nr. 220) esitatud etümoloogia sm. *saukko* <? * *sažukkoj* on — olgu siin ainult lisandina nimetatud — varemalt suusõnaliselt võimalikuks pidanud juba Kettunen. — Lk. 109 (nr. 232) arvatakse, et e. *sulane*, lv. *su'lli* 'Knecht' ja sm. *sulhanen* 'peigmees' ühendamisel „semasioloogiline külg toob... peaaegu ületamatuid raskusi.“ See tähendusmuutus saaks vististi enam selgust, kui paremini tunneksime oma rahva (resp. sugurahvaste) muistseid abiellumiskombeid. Vististi on selles sõnas kajastusi mõrvoja väärtuse tasumisest tööga äia kodus. Võimatu ei ole ka, et mõlemad tähendused on sekundaarsed, arenenud näit. esialgsemast mõistest 'poiss, poissmees'. Edasi, seals. kinnitatakse, et *sulane* ei põlvne „igatahes mitte algsm. *-lh-* ühendiga tüvest, senni kui eL murdes pole konstateeritud **suhlan(ę)*, ootuspärane meta-teeskuj“ . See *sulanę* esinemine igalpool eL-s ei tarvitse aga veel sugugi olla kriteeriumiks, sest eL-s puuduvad ka ootuspärased **hahni*, **hehriläne*, **tahnum*, **ihneřtu* (**ihneřdo*), **kõhl* (< **kelho*), ja ka *vahn* gen. *vahnä*, on seal üpris haruldane (esineb nähtavasti ainult Aluliinas, Lutsis ja Setus). — Lk. 229 (all): Nimetus *Iru ämm* pole mitte ainult Kalevi-pojas esinev, vaid on ka praegune, rahvakeelne (Tallinnas ja ümbruses).

Lõpuks lubatagu mõni märkus ka teose välisvormi — keele ja stiili kohta. Selle külje tähelepanu peaks olema seda enam õigustatud, et eesti keele eksakt-teaduslik

stiil on loomulikult alles arengu algastmes. See vabandab autoreil nii mõnegi vääratuse, kuid tõstab aktuaalsena esile ka iga puuduse ja komistuse kriitika tarviduse.

Kahetsetavalt näikse nimelt sõnastuslik külg autoril olevat kõige nõrgem. Teose stiil liiga sagedasti eksib teadusliku uurimuse väljendusvormilt nõutava selguse, täpsuse ja kauni ning väärika lihtsuse vastu. Nagu oma varemiski kirjutistes, kaldub autor siingi lauseid konstrueerima asjata keerukalt, kujundab need sageli üleliia pikaks, rütmiliselt ja häälikkombineeringuilt tihtipeale konarlikuks. Samasse lausesse kuhjatakse liialt rohkesti igasugu sugemeid: kõrvallauseid, kiillauseid, kiilsõnu, parenteese, ja parenteesidesse veelgi parenteese! Sõnastus on siin — mag. Aaviku terminit tarvitades — „lohisev“ ja äärmuseni professorlik, selle raskepärasusele ja väsitavale rütmile on võrdset täbar leida isegi saksa õpetlaste stiilist viimaseil aastakümneil. Keeleteadlaselt igatahes ootaksime teooria kõrval ka head praktikat, keelt, mis sulavam ja voolsam, mille lugemine poleks meile vaevaks. Eesti noorel teaduslikul stiilil võiks siin tervemaks ja kaunimaks eeskujuks olla taani, inglise ja prantsuse õpetlaste sõnastuse suursugune lihtsus ja selgus. Kahjulik oleks siin V. Grünthali (kelle omapärase stiili teatavaid väärtusi allakirjutanu siiski ei eita) jälgedes sammumine, kuna vastupidi Joh. Aavikult võiksime õppida mõndagi.

Ülalöeldule näiteid siit ja sealt teosest:¹ „Teem ise päälegi yeeretab enda käsitelule sageli peaaegu ületamatuid raskusi sellega, et siin on tegu puhtmeelituslikkude, sagedasti spetsiaalselt lastekeelsetegi või häälikmetafoorsete sõnadega, millede taoteldav häälikulisetümoloogiline jälgimine on täis häälikarengu meelevaldsuse karisid“ (lk. VII, ül.), „Selle deminutiivfunktsiooni väljendamiseks, milleks lähim sugukeel eesti, nagu näeme pea, § 8, tarvitab *o*-deminutiivide „vokatiiv-genetiivi“, muidu laiaulatuslikult lv. keeles teenib hiline *a*-tuletis“ (lk. 3, § 3), „Kui Ahlqvist'i vajd. andmeidki mitte usaldada, siis Kettunen'i ülestähendatud

¹ Harvendused on tsitaatidest ära jäetud.

vdj. I *tare* 'sauna' (? **tarej* ~, ? või ehk ka esitatud e. *e-*, *e-*, *õ*-lised kujud lähevad tagasi *-ej*-diftongile) omapärase mainitud saksa allikast vaevalt seletuva tähendusega kindlasti viitab sinnapoole" (lk. 28, kesk.), „Viimaks registree-ritagu veel 7) mingil viisil deskriptiivse, vabama häälikkäsituseluga (vrd. § 16, e.) kui § 18 käsitletud mingist tajutavast (omast või laen-) põhisonast moodustatud hilisemaid sija kuuluvaid vähendussõnu" (lk. 57, ül.), „Käsitelualuse suffiksi häälikuline iseloom on ülemal eri lmsm. keelte all ette võetud arutluses algsomegi seisukohalt saand vahest juba küllaldase tähelepanu osaliseks" (lk. 204, § 43 alg.), „Ainult lv. keeles puuduvad *oj*-lised deskriptiivsõnad (sääl nende asemele astund arvatavasti lätipärane *a*-line tüüp *tšiba*, *pišpa* — vt. ülemal lhk. 3), muidu kõikjal on tulnud nende esinemist konstateerida, eriti elujõulisena eesti k. lhkk. 47—8 ülemal: *kronü*, *möld* ~ *molü*, *nosü* jne.), soomes (lhkk. 125—6: *haühö*, *hohko*, *hoile[e]*, *holo* [seda peetud ka germ. laenuks, vt. Bibl. Verz.], *höhlö* jne., lisandisi ka lhk. 130) ja karj.-aun.-ld. murdestikus (lhkk. 168—9: *höllöj*, [?] *hölmöj*, *groňoj*, *löbö[i]* jne., lisandisi lhkk. 171—2), palju haruldasemana aga — ja nimelt, nagu arvatud, vn. keele tugeva päälerünnaku tõttu — vadjas (lhk. 57: *bombo*, *boro*, *tolo* ~ *доло*, [?] *tuto*, *vohmo*) ning vepsas (lhk. 185 *kroijh[r]ö*, *lopoi* ~ *lotoi* jne.)" (lk. 233, kesk.), „Muidu aga ei varasemad eesti keeleõpetused H. Stahl'ist (1632) pääle E. Ahrens'ini (EGr. ¹[1843], ²[1853]), Wiedemann'i lähima eelkäijani, ega temale järgnevad hulgalised e. keele deskriptiivgrammatikad (viimane neist tuletusõppi sisaldav O. Loo-rits'a Eesti keele grammatika [1923]) pole arusaadavalt tarvitsend mainida seda atrofeerund suffiksit ei ka mitte — mainitagu need lõppeks pigemini kurioosumina — ainuke spetsiaalsem eesti tuletusõpi esitus, A. Knüpfferi kirjutis Ueber die Bildung und Ableitung der Wörter in der ehstnischen Sprache H. Rosenplänteri ajakirjas Beiträge zur genaueren Kenntnis der ehstnischen Sprache III, 1—46 ja VIII, 1—56 ega K. Leetbergi brošüürne Eesti sõnade tuletus (1921)" (lk. 238, ül.), „Esitatuist ja nende taolisist, vaevalt süstemaatset käsitamist väärivaist sm. murdekirjan-

duses esinevaist *o*-deminutiivide sagedust iseloomustavaist lausungeist selgub sama, mis...“ (lk. 239, keskk.) jne. Sellega võrreldes hoopis meeldivam ja lahedam on lugeda teose saksakeelset kokkuvõtet.

Autori stiili võigastavate ja lausete selgust hämardavate teguritena tunduvad peale lausete ülipikkuse ja liialdaselt üksteise sisse lükkimise veel: 1) sõnade järjekorras paindumata, otse fanaatiliselt talitamine retsepti järgi „laiend — alus — öeldis“: „Nõnda siis needki keele kõike omapäraselt surmava võõra mõju all kidunedes ei avalda ekspansiivsust“ (lk. 57, viim. lause), „Harva vastavad moodustised suudavad tungida üle lk. piiridest, nagu äsjaesitatud“ (lk. 236, all; lause on siin sõnade järjekorra tõttu ka sisuliselt äpardunud, nimelt kahemõtteline), 2) pikkade, kakofoonsete vormide eelistamine, nagu „uurimistegagi“ (pro: ka uurimistega), „... (lmsm. ajast) päritutenagi“ (pro: [... ka lmsm. ajast] päritult või pärituna) jne., 3) atribuutide kuhjamine, 4) atribuudi tarbeta järjekindel kongruerimine essiivis („Et neid sellest hoolimata keele orgaanilisena elemendina ei saa alahinnata“, lk. 233, all), 5) -nud ja -vat tunnuste kombineerimine lauselühenduslikkudes adverbiaalides: „seda näikse mõelnuvat teise variantvõimalusena...“ (pro: seda näikse mõelnud teise variantvõimalusena..., lk. 197, kesk.), „... aines... näikse kokku kasvanuvat tüvega“ (pro: ... aines... näikse kokku kasvanud tüvega, lk. 201, ül.), 6) liiga pikkade sõnade rohkus¹.

Ka kõnesoleva uurimuse autor näib põdevat viimasel ajal meil levivat *on*-sõna kartuse tõbe, mille vastu mitut puhku protesti on tõstnud Joh. Aavik. Tõsi küll, leidub juhtumeid, mil *on* sõna ellips on — eriti kõrvallauseis — kasulik ja otstarbekohane („Arvasin, et töö juba lõppenud“²), kuid seda ei peaks lause selguse kulul liialdatama, sest kui *on*-sõna on (finiitse verbina) liittempuse lüli, omandab ju

¹ Et see — teisiti tarvitatult — stiilile ka väärtust võib anda, näitab Gustav Suitsu keel.

² Nõnda ka autoril pealauses: „selles muide *k* hilisanaloogiline“, (lk. 27, kesk.).

ilma selle *on'*ita tarvitavat preteeritumi partitsiibi vorm kaudse kõneviisi mõiste: „Siseminister otsustanud 3 venelast välja saata“ (ajaleheartikli pealkiri). Nõnda tarvitab ka autor kahemõtteliselt: a) pealauseis: „*meñ, mäñ* < **memm|ej, *-oj*, liitund oma meelituslikule sisule vastavalt deminutiivide kilda, muidu hiliseks germ. laenuks osutatud“ (lk. 25, kesk.), „sää! nende asemele astund arvatavasti lätipärane *a*-line tüüp“ (lk. 233, kesk.); selgusetu ja soovimatu tundub ka adjektiivse ja substantiivse predikaaditaitelise *on*-sõna ellips: „Muidu häälikuline käsitletu arusaadavalt (meelitus)nimede juures sagedasti vabam kui et alati hääliksääduslikke edustisi võiks otsida“ (lk. 227, all); vt. ka lk. 87, nr. 64 eelviimase lause („Tytärsaarest...“) lõppu! b) kõrvallauseis: „... , millisele moodustisele aluseks olnud Lnr. *laita*...“ (lk. 93, all). Olgugi et rahvakeel abiverb *olema* ellipsit õige laialdasel määral sallib (JMd *mittü korva riakkisid et pikkä miikkul iäd obused*; Khk *vanal naisel olè nüstik püus niñg pühib*; Krk *jüse nindä likkè* 'juuksed on nõnda märjad', *sõgi isü är kadün*; Krl *rahvas kõñel et tül peremihel kuri tüttär*), seab kirjakeel, eriti teaduslik stiil, pretsisiooni- nõuete tõttu meile kitsamad piirid.

Tihtipeale põhjustavad autori sõnastuse selgusetust ka homonüümsed keelendid, mida võib vältida: „Paasonen... on esitatud muist [= muudest, mis on selgem] lmsm. keelist...“ (lk. 25, kesk.), „Muist [= muudest] *oj*-lisist sekundaartuletusist on ülemaal üksiketümoloogiate all käsitlusele tulnud“ (lk. 201, kesk.).

Tunduvalt oleks autori keel selguselt ja eufooniliseltki kaotanud, oleks ta tarvitanud *saadud, vaetud, antud, mõteldud, esitatud* asemel *saad, vaet, ant, mõteld, esitet*. Paljugi oleks siin aga rütmile ja vokaaltäiusele võidetud, oleks siin kirjutatud ka *saanud, jälginud* jne. (mitte *saand, jälgind*).

Teose sõnastus ei ole ka vaba konstruktsioonidest, mis on ilmselt vigased või võõrapärased (suuremalt osalt germanismid) ja mida väga hästi võib asendada paremate ja eestilistega:

Lk. 190, kesk.: „rinnastades e. *koll* sõnale sm. v. *koleh-*

tia...“ (pro: rinnastades e. *koll sõnaga* sm. v. *kolehtia*, vrd. „on rinnastikku, rinnu sellega“, mitte „sellele“). Lk. 197, all: „*oi*-suffiksi tüvele liitumine“ (peab olema: *oi*-suffiksi tüvega liitumine). Lk. 182, ül.: „*ö*-harmoonia on... mingis sidevuses eelneva silbi vokalismist“ (peaks olema: „... sidevuses... vokalismiga“, vrd. „on seotud sellega“, kuid muidugi „oleneb sellest“, mis konstruktsioon ongi siia mõjunud). Lk. 204—5: „... mis aga kindlasti läheb tagasi ... algemale veps. *-oi-le*“, lk. 235, kesk.: „... mis tagasi lähevad samale... printsibile“; eestilisem oleks siin öelda: kas „tuleneb (printsibist)“ või „põlvneb (*oi*-st)“ või „päribneb (*oi*-st)“. Lk. 24, all on russitsism: „Nii puhtdeskriptiivne, kui kõnesolev sõnatüvi ei näigi, peitub temas põline ... sugulusnimetus“ (parem oleks: „Nii puhtdeskriptiivne kui kõnesolev sõnatüvi näibki, ...“). Lk. 91 (nr. 87): „... mis on säält võind laenatud saada lmsm. poole“ (pro: „mida sealt on võidud laenata lmsm. poole“); lk. 222, kesk.: „propriumnimed võivad arvatud saada dem-de hulka“ (pro: „propriumnimed võidakse [võib] arvata dem-de hulka“). Lk. VI, kesk.: „... käsitletavat sõnamaterjali puutuvad etümoloogilised märkused“ (peaks olema kas „käsitletavat sõnamaterjali puudutavad“, või „käsitledavasse materjalisse puutuvad“, siin on aga mõlemad konstruktsioonid kontamineeritud). Ilmne objektiviga on lk. 19, kesk.: „Kuid arvestades e. muidugi sageda *m ~ mm* vahelduse ... võiks meil siin tegu olla ...“ (kahtlemata õigem on siin „arvestades vaheldust“). Nagu siis näeme, oleksid vajanud veelgi kaalumist mitmed autori „vaetud veended oma emakeele suhtes“ (vt. lk. VII, allp.).

Kahetsetavalt leidub töös pahatihti ka komistusi Õig-sõn. normide vastu: *säädma säetud* (pro: *seadma seatud*), *senni* (pro: *seni*), *hääliksäädus* (pro: *häälikuseadus*) jne. Asjata on *edustama* (mis rahvakeeles ja ÕS järgi tähendab 'fördern', 'edasi viima, jõutama, edendama', vrd. *edu*) tarvitatud *esindama* asemel tähenduses 'vertreten, repräsentier'.

oi- ja *ei*-lõpuliste deminutiivsuffiksite areng, mis seni tuntud oli ainult üldjoontes, olgugi probleemina kitsaulatuslik, kuid selgelt piiratud, on kõnesolnud teoses leidnud üksik-

asjaliku ja põhjaliku valgustuse. Ülalesitatud mõnd väärast arvestamata, on uurimus metoodiliselt laitmatu. Kiiduväärse hoole ja eestilise usinusega kogutud ning kordaläinult süsteemitud rikkalik aine (sugukeeltest peale eesti) on analüüsitud küpselt ja korrektse asjalikkusega, järeldused üldiselt tehtud targu ja veenvalt. Peaprobleemi kõrval on autoril võimalust olnud selgitust tuua ka mitmesse häälikuloolisse küsimusse.

25. VIII 28.

Albert Saareste.

Valik murdetekste.

1. Viru-Nigula.

Kuuldeline tekst Kanguristi külast, 78-aastaselt Leena Rassakalt (1926. a. suvel).

Jeesuse sündimise lugu.

ekà jēsus ei olnutki juõseppi poeg. vot — mārja ja vanà juõsep elasivat anna jūres. anna oli vanatütruk. koõrt tuli üks vilepuhuja sinna. vilepuhuja tuli sinna linna ja sīs temà mārjais setà ilusat vilet. ta oli ästi ilus miēs, sešt jēsus oli jō kà ilus. koõrt kuõ vanà juõsep kotūs ei olnut, tuli se vilepuhuja anna jūre. ohtul akkas vihma satama ja oli kaõge äikkese ilm. vanà anna makas ühes kampris, mārja ja se nuõr vilepuhuja toises. vihma satàs vällas ja vilepuhuja oli ikè mārja jūres. ja anna tuli ja vahtis läpi voimeaukku. parajaste kuõ vällku loõ, näki anna, et vilepuhuja mārjale temppu teki. ja anna tahtis setà juõseppille rākkida, akà temà iäi aikkēs ja ta ei sänd kolm päõva rākkida. vanà juõsep oli ikè vana^D viisi. aka kuõ anna tērvest sai rākkis ta vana juõseppille mis vilepuhuja mārjale teki. ja vana juõsep iättas mārja mahà. akà sīs pitivat nat peõlemma menema. nat läksivat müõta üllitsat ja vilepuhuja mārjais sāl omà vilet. mārja tahtas taõsida, akà vanà juõsep ei lupand. sīs mārja ka j tahtand enam olla siäl. ja sīs sai mārja laps. vanà juõsep ei tahtand enām külla setà, akà laps kasvvas ja neil oli

toisi lapsi kâ. sts iêsus tahtas korbe menna, akà vanà juõsep ütles et ei sã ulkkuda nakù juhanes korbes. ta pani ukse lukku ja votti patja alla. üðsel varastas mârja võtme pã alt välla ja pãstis iêsusust välla. ja iêsus võetti kinni ja puõdi rišti, akà vanà juõsep oli neinda vihane, et mârja oli võtmet varastand ja j laõknut mârja õõue.

Üles tähendanud Mary Kampmann.

Raamatute ülevaade.

Joh. Aavik, Kirjavahemärkide õpetus. Teine täiendatud trükk. Tartus 1927. 62 lk. Hind 80 marka.

Selle meie õigekeelsusele otse hädatarviliku raamatu teist trükki tuleb tervitada ja soovida, et seda rohkesti kasutataks. Kirjavahemärkide ala on meil jäänud päris hooletusse, kuigi siin vigade vältimine on mitmeti kergem ja lihtsam kui mõnel teisel keeleõpetuse alal. Kirjavahemärkide tarvitamise peareeglid ei tee takistusi isegi algkooli õpilastele ja peaks seal ka loomulikult kindlasti kätte harjutatama. Aga et meie ajalehed ja raamatud kubisevad kirjavahemärkide vigadest ja isegi parem ilukirjandus ei ole ses suhtes laitmatu, siis näitab see, et meie ei ole veel jõudnud siin tarviliku kirjaoskuseni, et siin on vaja tõsisemat püüet paranemisele, kõige pealt nende poolt, kellesse asi puutub. Ja siin oleks just J. Aaviku käsiraamat ainsaks ja parimaks juhtnõõriks, et vabaneda korralagedusest, mis meile on pãranduseks jäänud teiste keelte kirjavahemärkide reeglitest.

J. Aaviku reeglid tunduvad vastavat eesti keele iseloomule; nad on esitatud nii lihtsalt ja arusaadavalt, et ei tee raskusi algkooli astmele, puudutavad aga ühtlasi küllaldaselt üksikasju ja peensusi, mis suudavad rahuldada ka keskkooli astet ja nõudlikumat keeletarvitajat. Tähtsamad juhud on formuleeritud küllaldase kategoorilisusega, teistel juhtudel aga on jãetud võimalus toimida nii või teisiti, kuid ka kõikuvusjuhud on esitatud tarviliku põhjendatuse ja mõtestusega. Nende kõikuvusjuhtude puhul ei ole põhjust nuriseda, sest leidub ju teisigi keeleõpetusealasi (kokku- ja lahuskirjutamine), kus teatud näiline vankuvus soodustab peenemate mõttevarjundite väljendamist.

Raamatu tarvitamist koolis hõlbustab harjutustik, kuna

lauseõpetuse konspekt võib kasulik olla raamatu tarvitajale, kellele meie lauseõpetus on võõras.

Teine trükk erineb esimesest kaunis vähe. Lisandeid leidub paari-lk. võrra. Reegleid on lisatud koma tarvitamise kohta *jah* ja *ei* järel (lk. 44—5), kuna muud lisandid piirduvad mõningate seletuste ja märkustega.

Sisult on J. Aaviku raamat täiesti vastuvõetav. Kahtlus võib tekkida vahest ainult paari pisiküsimuse puhul, nimelt:

Lk. 10 on sidesõnade hulka, mis võivad alustada pealauset, arvatud ka *sest* ja *seepärast*. Tehakse isegi vahet: „*sest* alustab päälause, aga *sest et* alustab kõrvallause“. Ometi tundub, et niisugune pealause on täiesti võrdne kõrvallause *sest et-ga* ja seob sellega algava lause niivõrt eelnevaga, et tundub kõrvallausena ja vajab eraldamist komaga. See asjaolu on tunda ka kõigis J. Aaviku enda lauseis, kus ta järgneb sellele reeglile, nimelt:

Lk. 8: „Eksivad, kes nõnda mõtlevad. Sest koondades saame subjekti...“ lk. 9: „...on tähtis osata tunda, mis on päälause ja mis kõrvallause. Sest päälauseid võib lahutada...“ lk. 10: „...oli ta üsna abitumas seisukorras. Sest mitte üksi oma varandust polnud ta seeläbi kaotanud...“ lk. 30: „...ega tee nüüdki teisiti. Sest siin on *ega* lihtsalt eitava *ja* tähenduses...“

Reegli juures leidub aga seletus, mis teeb ta kaunis kõikuvaks: „Muidugi võib ka *sest* ees komma olla, kui... mitte nii suurt peatust lugeda...“ Käesoleval juhul tundub selline vabadus liiga eksitav ja seepärast oleks parem alata punktiga eraldatud pealauset ilma *sest*-sidemeta. Siin võiks isegi tueda J. A. enda märkusele lk. 14.: „kui seletav lause algab sõnaga *sest* (ehk *sest et*), siis on kooloni asemel komma“. Kuna *sest-ga* algavad laused võivad ollagi ainult seletavad, siis oleks ka koma nende ees ainuõiguslik.

Kahtlust äratav ka kooloni tarvitamise reegel 4. (lk. 15): kui koolon on kohane üldteesi järel, kui sellele järgneb üksikasjaline seletus (reegel 2), ei tundu ta seda mitte vastupidiselt ehitatud perioodis, s. t. kui kokkuvõtte järgneb lõpus (reegel 4). Viimasel juhul oleme seni tarvitanud mõttekriipsu, millega rõhutame suuremat pausi, ja selle tarvitamisviisi juurde võiks ka jääda.

Mõttekriips ja mõttepunktid esinevad raamatus oma väärtuselt samastatuna, tähistades vahelejäädud sõnu, üllatavat sõna või mõtet, katkendilist kõnet jne. (lk. 36—38). Siin oleks soovitav püüda mingisugust vahet leida, kas pausi pikkuses või väljendite sisulises suhtumises, seda

enam, et nende märkide tarvitamine kuulub rohkem õigekeele peensustesse.

Raamatu meetodi ja kompositsiooniga võib rahul olla. Käsitlus esineb teatud süsteemis, on kokkuvõtlik ning varustatud tarvilikkude märkuste ja hoiatustega. Kuna niisuguse käsiraamatu sagedaimaks tarvitamisviisiks on vastava reegli otsimine tekkinud raskuse puhul, siis on kindel süsteem väga tähtis, samuti igasugu skeemid ja tabelid ning sisunäitaja. Viimane puudub ja see raskendab raamatu kasutamist. Eksiviisil on lk. 28 peatükk „Komma infinitiivi ees“ alla sattunud ka teisi komareegleid.

Harjutised on äärmiselt lihtsad, pooled neist isegi varustatud võtmega. Nad on liiga lühikesed selleks, et nende abil reegleid kätte harjutada, kuid lisaks näidetele ja suusõnalisteks harjutusteks klassis neid jätkub.

Liigne tundub lisa „Harjutustikus esinevad autorinimed“ (lk. 58). Vaevalt otsib siit keegi teadet, et Descartes (loe dekart) oli prants. mõttetark (1596—1660), Krimm eesti luuletaja (1863—) jne. Kui juba seletama hakata, siis vajaks seletust ka muud harj. esinevad nimed. (Muide on nimestikku sattunud ka paar autorit, Buffon ja Shakespeare, kes üldse ei esinegi harjutustikus.)

Terminoloogias käib J. A. oma rada, kaitseb oma terminite paremusi, sattudes paatosesse. Eriti pahandab teda „Õig-sõn.“ ühe *m*-ga koma. See on „hirmus, lodevast hääldamisest tulnud moonutis!“ (lk. 61). Oma lüürikaga „moonutet, lamestet ja veristet“ koma puhul võib J. A. vahest apelleerida lugeja tunnetele, kuid kaine mõtleja arvestab reaalseid asjaolusid ja nimelt, et tegelikus kõnekeeles esineb esmavältene kuju „koma“¹. „Lodev hääldamine“ on keele arengus kõige harilikum nähtus, millest olenevad kõik häälikute kao ja nõrgenemise juhud, ja süüdistada ei ole siin mõtet.

J. A. on ka terminite *koolon*, *semikoolon*, *klamber* ja *apostroof* eestipärasemate nimedega asendamise vastu: viimased (nagu „kaksikpunkt“ jne.) olevat „kindlasti halvemad“, nende tarvituselevõtt „tarbetu, naiivne purism“ (lk. 61). Ka siin jääb erapooletule lugejale tumedaks, kus nimelt algab „naiivne“ purism, kus on selle piir — välja arvatud J. A. isiklik maitse.

Lauseõpiliste oskussõnadega on sama lugu, kuigi J. A. oma termineid kellelegi peale sundida ei soovi (lk. 62). Eriti ei meeldi temale täiend attribuudi ja määrus adver-

¹ Väga üldine on siiski ka hääldus *komma*. Toim.

biaali nimetusena. Ta soovib atribuuti nimetada „määruseks“ ning adverbiaali „oluks“, mis vastaks rohkem vene ja saksa terminitele. Oieti on aga nii täiend kui määrus mõlemad liiga ebamäärased mõisted, sest ig a kõrvalist lauseliiget võib nimetada nii täiendiks kui määruseks tema peasõnale, sest ta täiendab või määrab seda, olgu omaduse, aja, koha, või isiku suhtes, millele tegevus sihib, jne. Kui juba parandama hakata senist terminoloogiat, siis tuleks kõrvale heita mõlemad ja leida uued nimed, mis vastaksid täpsamalt atribuudi ja adverbiaali erijoontele.

Pea- ja kõrvallauset soovib J. A. nimetada *valitsevaks* ja *rippuvaks* lauseks (lk. 8), ütte asemel esineb *kõnellus* (lk. 29) ja lausetäiendi asemel *side* (lk. 7).

J. A. terminite tarvitamises võib märgata hooletust ja selgusetust. Raamatu I trüki termineid ei ole küllalt hoolikalt parandatud: nii esineb mitu korda *õeldise* kõrval *ütlus* (lk. 7, 27), *predikaadi* kõrval *prädikaat* (lk. 5), *sihitise*, kõrval *sihitus* (lk. 6, 7), *lisandi* asemel *lisandus* (lk. 52) kuna mitmel puhul lisandus tähistab atribuuti (lk. 7, 26).

Lk. 6 esineb termin *kaudne objekt*, kuna lk. 20 tarvitatakse lihtsalt sihitise nime järgmise lause juures: „Ta kõneles looduse *ilust*, inimeste *elust*, jumalate *vägevusest*.“

Lk. 17 loeme: „komma ... vahe- ja¹ kiillausete vahel“, lk. 19 aga: „komma vahe- ehk kiillauseid lahutamata“. Siit on selgusetu, kas on vahe- ja kiillause sama mõiste kaks nimetust või on tegu erimõistetega. Alles käsitlusest selgub (samuti I trükist, kus on mõlemal puhul „ehk“), et on tegu samamõistesusega.

Lk. 18 tähistatakse „määrussõnaga“ adverbi, lk. 20 aga atribuuti.

Terminite ja reeglite seletused on paiguti paljusõnalised, ebatäpsad ning puudulikud, näit.:

Lk. 6: „alus on olend või asi (pro sõna, mis tähistab olendit või asja. J. V.), mis midagi teeb või on; õeldis on see tegevus, mis alus teeb, või omadus, millega alus on ... Objekt on see, mille päale verbi tegevus on sihitud ...“ Täiendi juures aga öeldakse: „...on see sõna, mis millegi omadust ehk² päralt-olu näitab“.

Lk. 7. „Sõnad „sel ilusal“ on täiendiks ajamäärusele „õhtul“; sõna „meie“ on lisanduseks (pro täiendiks!) kohamäärusele „aias“.“ Järjekindluse ja selguse pärast peaks

¹ Minu harvendus, samuti ka allpool. J. V.

² J. A. terminoloogia järgi on siin „ehk-tõbi“ („Päevaleht“, 16. VI 1928).

attribuuti alati määrama kui täiendust nimisõnale, mitte aga mingisugusele lauseliikmele.

Lk. 4. „Komma on enamasti kõrvallause ees või järel ja lause keskel, aga ta võib olla ka päälause ees ja järel“. Seletus ei ütle õieti midagi peale selle, et koma võib olla igalpool. Ka on endastmõistetav, et kui koma on kõrvallause ees, siis on ta ka pealause järel, ja vastupidi.

Lk. 4. „Mõttekriips, mõttepunktid ja klambrid võivad esineda niihästi pää- kui kõrvallause järel ja keskel“. On mõttetu ühendada mõttekriipsu jne. tarvitamist pea- ja kõrvallausetega, sest neil vahemärkidel on oma erilised funktsioonid, mis seisavad väljaspool pea- ja kõrvallause suhteid.

Lk. 5. „Vahemärkide tarvitada-oskamine oletab teatavat grammatika tundmist, nimelt lauseõpetuse alal; ilma selleta on võimatu selgesti aru saada nii mõnestki lauseõpetuse reeglist“. Kuhu sihhib „ilma selleta“? Kas on võimatu aru saada „mõnestki lauseõpetuse reeglist“ ilma vahemärkide tarvitada-oskamiseta, või ilma grammatika tundmiseta?! Nonsens nii või teisiti.

Lk. 15. „Koolonit tarvitatakse otsest kõneviisi alustava lause järel“. Palju selgem oleks: „otseste kõne eel“.

Lk. 29. „*Ja* ja *ning* ees on komma, kui *ja* või *ning* ees ei ole vaheta see samaliigiline sõna või samaväärne lause, mida ta peab ühendama, vaid mingi vahesõna või vahelause, mille järel peab komma olema“. Reeglit saaks sõnastada palju lühemalt ja selgemalt: ... „kui *ja*-ga seotavate lausete või sõnade vahel on lause või sõna, mis vajab eraldamist komadega“ ...

Õigekeelsuslikult leidub raamatus mõnesuguseid komistusi. Soovimata vormideks peaksin: kusagilt (15.), lasid (16.). *-tu*-adjektiivies esinevad segi lühemad ja pikemad tüved, näit.: abitumas (10.), tarbetuma (30., 32., 33., 55.), alatuma (50.), jalutumale (15.); abitus (10.), tarbetuid (32.), arusaamatuks (13.). Sellele puudusele on juhitud tähelepanu juba I trüki arvustuses (Eesti Keel 1923, lk. 124).

Segi läinud on *-tu-* ja *-ta-*lõpp lk. 50.: „Laulud ... olid mulle tundmatud“. „Ta oli halastamata ... iseloomuga“.

Vormid *ühevääriste* (17.), *adverbiaalist* (24.), *absoluutiste* (28.), *elementaariste* (47.) jne. tunduvad soovimatute eranditena, kui nende kõrval esinevad kujud *meetrit* (40.), *naabrit* (51.) jne.

Kui tarvitatud on lühemat superlatiivi lk. 52: „... parim ja kuulsaim eesti naisluuletaja...“, siis ootaks seda ka lk. 33.: „Üldse, suurem ja piinlikum viga on tarbetu komma“.

Liitsõnus ollakse tagasihoidlik ja kirjutatakse võimalikult palju lahus, näit.: kaupmehe selliks (48.), südant sulatav (54.), kõrvuti olevate (44.), klambreis oleva (40.), lõuna ajal (20.), iga kord (5, 37.) jne. Halvem on sama mõiste kahel viisil kirjutamine, näit.: *järel olev ... lisand ja järel-oleva* nime ees (25.); *pooleli jäänud* lauset (29.), *pooleli jääva sõna* (37.) ja *poolelijäävate ... sõnade* (37.); *päris osi* (17.) ja *päris-osi* (19.).

-*lik*- ja -*line*-liite tarvitamisel on kinni peetud vokaal- ja konsonanttüve reeglist (siiski lk. 39.: *ebaharilik*). Selgusetum on -*ne*- ja -*line*-vaheline piir. Kuju *stilline* (39.) ja isegi paralleelselt esinev *päikesepaistene* (47.) ~ *päikesepaisteline* (54.) lubaksid nii mõnelgi puhul teisiti tuletada. Miks ei võiks olla näiteks *liigne* pro *liialine* (41.), *verejanused* pro *verejänulised* (51.), *ühekriipsune*, *sõna-sõnane* (39.), *mitme-astmised* (10.) jne.?!

Eksimusteks lauseõpetuse alalt peaksin objekti tarvitamises: „...mingit muud kahekõnet ära jutustab...“ (39.). — Lk. 10. ja 33. leiduvad laused eitava jaatamisega, kus mõtte järgi loomulikum oleks tarvitada täissihitist: „Ta ei kaotanud seeläbi mitte üksi oma varandust, vaid ka hää nime“.

Lh. 57. on kaudne kõneviis väljendatud infinitiiviga: „Üldse olla Jüriöö mässu vaigistuseks...“

Enesekohane verb puudub: „näiteid... leiab...“ (4., 47.). — „Meister rõõmustas, et õpilane...“ (29.) — „... ei anta aega peatada...“ (36.). —

Järjekindlusetusi käänete tarvitamises: „prantsuse looduseeadlane“, aga „inglis kirjanik“ (58.). — „Kuhu tuleb panna...?“ (48.) ~ „Kus tuleb... panna...?“ (50.). — Tallinn pro Tallinna (3., 16.). — Sõna *asetsema* juures: „...asetseks määratava sõna järele“ (23.). „...võivad asetseda... sõna järel...“ (26.). — Sama laadi järjekindlusetusi: „...eelmise sõna järele peab olema komma...“ (45.). „Komma asemel pannakse... ka mõttekriips“ (21.).

Sõnajärjestust sooviksin näha mitmelgi puhul teisiti: „keerulised lausestikud on, kus...“ (11.). „Suured Vene maal laastatud varandused“ (23.). „Sõnad niisugused siiski kui...“ (24.). „...veel katkelisemaks see saab...“ (36.) Esimese trüki arvustuses (Eesti Keel, 1923.) esitatud sõnajärjestuse parandusettepanekud on jäetud kasutamata (lk. 3, 17, 27.).

Raamatus esineb terve rida väljendeid, mida peab nimetama stiilivigadeks, eriti kus tarbetult on korratud sama sõna, näit.:

Lk. 15. „Otsese ja kaudse kõneviisi erinevuse üle vahemärkide suhtes vaata päätükis jutumärkide üle.“

Lk. 27. „...nimetada seda vormi selle ladinakeelse nimetusega, sest selle tähendus...“

Lk. 42. ...ka kui see sidemärk ka muidu...“

Lk. 5. „...et... neid... nagu loomusunniliselt õigesti paneb“ (puudub alus).

Lk. 36. „punktide rohkus teeb energilisema... võib teha... lodeva... stiili mulje. — „...sidemärk teha ainult lõpus“ (42.) — „...sidemärk tehtaks ka...“ (43.).

Lk. 44. „...on võõrkeelsed sõnad ja kui veel eesti muutelõpud otsas.“

Silmatorikav on stiililt *on*-öeldise sarge puudumine. See tuletab meelde vene keelt ja võiks meil lubatav olla ainult kõrvallauses, kui pealuses juba esineb sõna *on*. Näiteid: „apostroof näitab, et täht välja jäetud“ (4.). „Kui kõrvallausestik pikk, siis kistakse hüüatusmärk liig kaugele...“ (14.). „...võib panna kooloni..., eriti kui need korduva sidesõnaga.“ (15.). „...iseäranis kui need seletuslused ise pikemad...“ (16.). „Kui mitu kõnetlust järgimööda, siis lahutatakse...“ (24.).

Definitsioonide, reeglite ja ülesande-määrangute sõnastus on paiguti ebakirjanduslik ja -teaduslik. Tundub, nagu tahetaks väljenduda eriti populaarselt. Väga sageli tarvitatakse isesugust *on*-konstruktsiooni, mis jätab mulje, nagu oleks kirjvahemärk juba iseendast oma kohal, kuna tõepoolest on vaja teda sinna määrata ja asetada. Näiteid:

Sidekriips — on silpide ja sõnade vahel... (4.). Punkt on harilikult päälkirjade ja allkirjade lõpus (12.). Küsimusmärk on küsiva lause järel... (12.). Semikoolon on loetlustes alajaotuste eraldamiseks (16.). Kõneleva isiku sõnad on jutumärkide vahel (38.). Esimene ühtum on loomulikult siis, kui... (45.). Mis lausete järel on punkt? (47.). Kus on lause keskel komma? (49.). Kus on täiendused ja lisandused kommaga eraldatud ja kus ei? (54.). Mis sõnad ja laused on jutumärkides? (56.) Jne.

Leidub aga ka teissuguseid väljendeid, näit.: „Apostroofi tarvitatakse... (43.). Apostroof pannakse... (44.). Kus peab olema küsimusmärk? (47.). Kuhu tuleb panna komma? (48.) Jne.

Üldmulje: sisult on raamat hea, kuid keelelt on ta J. Aaviku raamat ilma Aaviku keeleta (erandiks on ainult lõppsõna poleemikaga). Nähtavasti on püütud olla lihtne ja arusaadav. Küll öeldakse eelmärkuses: „Et käesolev raamat on määratud peajasjalikult koolidele, siis on siin

tarvitatud kirjaviisi ja terminoloogiat, mis praegu enamasti
jaos koolides tarvitusel“...

Nii öeldakse I trükis, nii ka teises, jättes kõik endist
viisi, jättes paljugi niisugust, mis ei tohiks „tarvitusel olla
enamasti jaos koolides“, ja kui ka oleks, ei tohiks seda
kasutada mingisuguseks õigustamiseks.

J. Väinaste.

Mõned vastuväited.

J. Väinaste arvustusele pean mõnedes punktides vastu
vaidlema.

Kõige pealt tuleb teha see üldmärkus, et J. Väinaste
oma keelises arvustuses jätab sageli ütlemata, kuidas on
tema arvates õigem keelend. Selline ütlemata-jätmine on
ebapedagoogiline, sest publikul on selle lugemisest vähem
kasu. Mõnikord võib ainult aimata tema poolt eelistatud
keelendeid.

1) Vormid *ühevääriste* ja *adverbiaalist* ei ole vormi
meetrit kõrval mingid erandid, sest *meeter* ühelt poolt ja
ne-sõnad nagu *adverbiaalne*, *üheväärne* teiselt poolt on eri
tüüpi, viimaseil tuleb minu arvates eelistada teiste ne-
sõnadega (*vaene*, *inimene*) ühtlast -st ja -ste lõppe.

2) „Klambreis olev“ tuleb kindlasti lahku kirjutada, selle
kokkukirjutamine oleks kokkukirjutamistõbi, mis praegu
Eestis mõllab.

3) *harilik* ei ole mingi erand, nagu Väinaste näikse
arvavat, sest verbiaaltüvede külge liitub reeglipäraselt -lik:
surelik, *sõnakuulelik*, *harilik* (tüvi, mis esineb verbis
„harjuma“),

4) *stiiline* on trükiviga, peab olema *stiililine* või *stiilne*,
samuti pooldan -line tarvitamist liitsõnuses selliseis kui *kahe-
astmeline*, *ühekriipsuline*, *sõnasõnaline*, *kolmesilbiline*, *laia-
leheline*, *sügavamõtteline*; -ne ainult erandlikult, *kahekeelne*,
neljahäälne, tingimata siis, kui eelmine sõna liitub nomina-
tiivselt: *teravmeelne*.

5) Lause „ta ei kaotanud seeläbi mitte üksi oma varan-
dust“ on täitsa õige, sest eituse järel on objekt partitiivis;
täisobjekt oleks siin mingi keeleuuendus, mida Väinaste
näikse soovivat.

6) Kaudset kõnet võib minu arvates väljendada niihästi
vat- lõpuga kui ka da- infinitiiviga; „ta *olevat* seal“ ehk
ta *olla* seal“, viimane ei ole viga. Põhja-Eesti rahvakeeles
on da- infinitiivi tarvitamine kaudse kõneviisina üldine;
samuti ka vanemas kirjanduses (nii näit. Wildel esineb seda
küllalt).

7) Lause „näiteid . . . leiab“ ei ole vigane, vaid impersonaalne, sest kolmanda isiku vormi võib eesti keeles ka impersonaalselt tarvitada.

8) Nõue, et mõningaid *tama*-transitiivseid verbe ei või tarvitada ka intransitiivselt, on liialdus. Seepärast ütlen: „ta röömustab selle üle“. Kui siin intransitiivile tahetakse erivormi, siis oleks vahest parem „röömutsema“ kui ka „röömustuma“, siis pigemini tähenduses „röömsaks saama“, kuna „röömus olema“ = *röömutsema*.

9) Olen tarvitanud sõna *inglis* kui deklinaerumatut omadussõna (samuti kui *valmis*), nagu see (*inglis*) ka murdeliselt esineb.

10) Lauses „kus tuleb . . . panna“ ei ole „kus“ viga, kui selle all mõista „mis juhtumeis“.

11) „asetseks järele“ jne. on trükivead; tingimata „asetseks järel“. Õige aga on „komma asemel (mitte „asele“, nagu Väinaste näib tahtvat) pannakse ka mõttekriips“, sest siin on „asemel“ saksa „anstatt“i“ tähenduses, mitte „an die Stelle“.

12) *on*-prädikaadi väljajätmine ei ole minu arvates mitte nii stiili-, kui keeleviga teatavais juhtumeis. Juhtisin sellele pahele tähelepanu möödunud suvel „Päevalehes“ (nr. 150, lk. 6. a. 1928, „Väljajätmise tõbi“), seletades seda vene mõjuga. Kuna mina seal näiteks tõin ettevaatlikult ainult niisuguseid lauseid, kus *on* (või *oli*) väljajätmine tõesti on lubamatu, on mulle nüüd huvitav tähele panna, et J. Väinaste selles *on*-sõna väljajätmise tõve nägemises läheb nii agaraks, et teeb sellest juttu koguni lubatavate väljajätmiste puhul.

13) Ka sõnade kordumise märkimises läheb Väinaste liiale, sest minu arvates on õpperaamatu definitsioones ja seletusis esmajoones tähtis täpsus ja selgus, mille suurendamiseks teatavail korral ei tarvitse peljata isegi sõnade kordamist.

Lõppeks juhitagu J. Väinaste arvustuses tähelepanu ka ühele keelendile. Ta kirjutab: „ja kui *ka* oleks . . .“ (lk. 63); minu arvates soovitamam on: „ja *kuigi* oleks“.

Joh. Aavik.

Vastutav toimetaja: Albert Saareste.
Väljaandja: Akadeemiline Emakeele Selts.

E. K.-Ü. „Postimehe“ trükk, Tartus, 13. X 1928.

36. Sina peat kaas ühhe Otja-Lehhe selgest Kullast teggema, nink peat täma päle kaimama, kui Pitjatit pišetaks: *Issanda Pühha*.

37. Nink peat jedda ühhe Koldse Kõõriga Kõõbara külge ettepool panema, Aroni otja. 5

38. Et Aron ninda kannaks Pühha Mija Ehitust, kumba Iisraeli Lapsed piddit Pühhitsema, teige nende Pühha Mijade Unde jees; Nink je peap ikkas täma Pää-Otjas olema, et täma ärraleppitakse Issanda ees.

39. Sina peat kaa ühhe Kitsa Kubu teggema, Walgest 10
Eidist, nink peat Kõõbarad Walgest Eidist teggema, ja üht Wööd Meilaga Dmmeltut.

40. Nink Aroni Pojle peat fina Kubit, ja Wööd, nink Kõõbarad teggema, kumat Mousat nink kaunit omat.

41. Nink fina peat neid oma Welja Aroni, ja tämaga, 15
täma Poigi Sälga panema, nink peat neid Woidima, ja nende Kässi täitma, nink neid Pühhitsema, et nämat Mino Priistrid omat.

42. Nink peat neile Linasid Kalsud teggema, Sihha Mlastust
kinnikatta, Mousist jaadik Keisi üle. 20

43. Need peawat Aroni ja täma Poigi Jallas olema, kui nämat je Dumnistusse Teldi sisse tulewat, ehk Altari liggi lääwat, se Pühha sisse Teenima, et nämat süüdlikkus ei saa, nink ärra ei Surre. Se olgo tämalle nink täma Seemnelle perrast tädda, iggawessets Säädussets. 25

87. 1690—1701.

Andr. ja Adr. Verginius.

V Moos. raam. 14. peatükk.

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 85 ja 86. Vrd. Joh. Gutsloffii tõlkega tekst nr. 46! Muid teateid vt. tekst nr. 85 ees!

14. Päitük.

Ärrateeltut Sihha-Söömissje nink Kümneste Säädus.

1. Leije ollete Issanda oma Jumala Lapsed: Leije ei pea mitte Tähte ennese päle teggema, eiga oma Silmi wahhel paljaks ajama, ühhegi Surnu perrast. 5

2. Seit jina ollet Ssbandalle oma Zumalalle üks Pühha Rahwas, nink Ssband on sind ärravalitjenut, et jina peaks ollema täma Omandus, feigejt Rahwast, kumat Maa pääl omat.

5 3. Sina ei pea ühtekid hirmjad Ujja jööma.

4. Agga need omat need Ellajad, mes teije peatte jööma: Tebrad, Rambad, Rittid.

5. Jrw, Metskitts,

10 6. Nink feik Ellajad, kumat Sorfa lohhaštawat ja melle-
tawat, neid peatte jööma.

7. Agga neišt ei pea teije mitte jööma, kumat mellešawat, nink ei lohhašta mitte Sorfa: Kui on Kamel, Jänes, nink Kaninifenne, kumat küll mellešawat, agga ei lohhašta mitte Sorfa, need olgo teile rojaset.

15 8. Ninda kaas Šfigga, ehk täma küll Sorfa lohhaštaw, šis ei mellešata täma omitta mitte, šest peap täma teil rojane ollema, nende Pühha ei pea teije mitte jööma, nink nende Raiped ei pea teije mitte ligotama.

9. Need omat, mes teije peatte jööma, feigišt mes Wee
20 šees on, feik kumil Wormi nink Somuffid on, neid peatte jööma.

10. Agga kannel ei olle mitte Wormi eiga Somuffid, neid ei pea teije mitte jööma, šest need omat teil rojaset.

11. Šeik puštaid Bindu jööge.

25 12. Agga need omat, kumišt teije ei pea mitte jööma: Še Kotkas, Kanna-Kull, nink Rajakas.

13. Šaur, Šivi-Kull, nink Warres on Sugguga.

14. Nink feik Šaarned oma Sugguga.

15. Šrusti-Bind, Šö-Kull, Šäggo nink Šarblasjed oma Sug-
30 gu Šerra.

16. Šihm-Kull, Šerre-šiiš, nink Šahš-šiiir.

17. Šoone-Šurg, Šunnase-Šalla-Šurg nink Šeldšas.

18. Šihm-Šajakas, Šännisse-šul, oma Sugguga, Šff nink Šäššänne.

19. Nink keif Komawad Sinnut, olgo teil rojased, neid ei pea teije mitte jõoma.

20. Neid puhtaid Bindu peatte jõoma.

21. Teije ei pea ühtefid Raiped jõoma, Wöralle, ke fino Wärrawis on, woid fina jedda Unda, et täma jedda jõöp, ehk 5 müü jedda ärra Wöralle; Seft fina ollet Siffandalle oma Sumalalle üks Bihha Rahwas. Sina ei pea mitte Ritfi Poiga keetma, kui täma weel oma Ema immep.

22. Sina peat igga Aftajal keige onra Seemne-Rümnest ärrataffoma, mes fino Pöllu pääl on kajwanut. 10

23. Nink peat jedda jõoma Siffanda oma Sumala ees jääl paigas, kuma täma on ärrawalitsenut, et täma Nimi jääl Ellap; Nimita, fino Wilja Rümnest, fino Wina, fino Öli, nink fino Karja, nink Samaste eesmald fündinut, et fina öpped kartma Siffandat oma Sumalad, keige oma Elo-Mja. 15

24. Agga kui see Dee on julle wägga kaugele, et fina ei jouwa neid finna kanda, seperrast, et se Paik on finust kaugele, kuma Siffand fino Sumal on ärra walitsenut, et täma oma Nime jääl lassap Ellada; Seft Siffand fino Sumal on find Önniſtanut. 20

25. Sis müü jedda ärra Rahha ette, nink pidda jedda Rahha oma Käes, ja minne finna Paika, kuma Siffand fino Summal on ärrawalitsenut.

26. Nink anna seft Rahhast keige eest, mes fino Ging himmuſtap, olgo Tebraſte, Samaste, Wina, ehk muu kange Jogi 25 pooleſt, ehk keige pooleſt, mes fino Ging püjap, nink jõö jäälſamas Siffanda oma Sumala ees, ja olle Röömus, fina, nink fino Maja.

27. Nink Dewitileiſt, ke fino Wärrawis on, ärra jätta mitte mahha, jeſt tämal ei olle Oſſa eiga Perranduſt finoga. 30

28. Agga Kolm Aſtaiga peat fina Wälja tooma keiſt Rümneſt oma kofko panemiſſeſt, jellſamal Aſtajal, nink peat jedda jätma oma Wärrawiffe.

29. Sis peap Dewitileine tullemä, kannel jaggo eiga Perranduſt finoga ei olle, nink Wööras, nink Waiſet Lapſed, ja 35

need Lästed, kumad fino Wärrawis omad, ninf peawat jööma ja ennašt toitma, et Sšand fino Sumal find önništaks, teige fino Käe-Löö kallal, mes fina teet.

88.

1690—1701.

Andr. ja Adr. Verginius.

Ruti raam. 2. peatükk.

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 85—87. Vrd. Joh. Gutsلاffi tõlkega tekst nr. 48! Muid teateid vt. tekst nr. 85 ees!

2. Pätüf.

Rutt korjap Wilja Päid, Poaje Pölo pääl.

1. Sääl olli ka üks Mees, je oli Naemi Mehhe Suggu-
lanne, üks Neumotas Mees, Ellimeleki Suggušt, selle Nimi
5 olli Poas.

2. Ninf Rutt je Moabitileine üttel oma Amma Naemi
wašta: Lasse mind, ma Pallun, Pölo päle mina, et mina
Päid korjan sellele, kenne ees mina Armo löijan. Ja Naemi
üttel kāmalle: Minne, mino Lüttar.

10 3. Ninf tämä läks, ja jai Pölo päle, ninf korjas Leikajde
järrel, Pölo pääl. Ninf je johtus otje, et je Pöld olli Poaje
perrald, kumb Ellimeleki Suggušt olli.

4. Ninf waatal Poas tulli issi Betlehemist, ja üttel
Leikajlle: Sšand olgo teijega. Nāmat koštjid kāmalle: Sšand
15 önništago find.

5. Ninf Poas üttel oma Poiši wašta, ke Leikajde lulle olli
pandut: Kennes je Lüttruf on?

6. Se Poiš, kumb Leikajde lulle olli pandut, koštis ja
üttel: Se Lüttruf on je Moabitileine, ke Naemiga on taggasi
20 tulnut Moabi Maald.

7. Sešt tämä üttel: Lasse mind, ma Pallun, korjata ninf
koffo panna Wihkode wahhel, leikajde jarrel, ja on ninda tulnut,
ninf jäänut paikalle, Gomnikust saadif jenni Njani, ninf ei seis
mitte Laistusse pääl.

8. Sis üttel Boas Nutti wašta: Kas ja jedda kuulet, Mino Lüttar? Sina ei pea mitte tõije Põllo päle minnema forjama, nink ärra mingo mitte siit ärra, waid jää seije mino Lüttrufude jure.

9. Nink pane tähhele, kus nämat je Põllo pääl Seikawad, 5
sinna minne sina nende järrel. Mina ollen oma Poiji käskinut, et täma sind tähhelle panep, ja üksikid ei pea sino püütma; kui sul jano on, sis minne sinna Utja jure, nink joo jääd, mes mo Poijid onrat ammundanut.

10. Sis langis Nutt mahha oma Balge päle, ja kummardis 10
maani, nink üttel täma wašta: „Kuis ollen mina jedda Armo löidnut sino Silmade ees, et sina mind tunnet, ke mina weel Wöbras ollen.

11. Boas kohtis ja üttel tämalle: Minulle on keit teeda 15
saanut, mes sina oma Ammalle ollet tehnut, perrašt oma Mehhe Surma, et sina ollet oma Zssa ja Ema nink oma Zssa-maad mahhajätnut, nink ollet ühhe Rahwa jure tulnut, kumba sina ei olle enne mitte tundnut.

12. Zssand tassogo sinulle jedda tööd, ja sino Bakt saago 20
täjelik ollema sešt Zssandajšt Zsraeli Zummalašt, kuma jure sina ollet tulnut, et sina täma Libašte warjo saaksid.

13. Täma üttel: Lasse mind Armo löida sino Silmade ees 25
mino Zssand, sešt sina ollet mind Tröstinut, ja oma Umberdajaga Armolikkuld räkinut, ehk mina ei olle mitte ninda, kui üks sino Umberdajšt.

14. Boas üttel tämalle: Kui Sööm-Nig saap, sis tulle sina 30
jure, ja jöö sešt Seibašt, nink kasta oma Ballakešt je Attika sisse, ja täma istus mahha Seikajde kōrwalle. Ugga Boas pani täma ette küpjetut Päid, nink täma jõi, ja sai jöönuks, nink jättts weel ülle.

15. Nink kui täma ülles taus Päid forjama, sis kästis 35
Boas oma Poiji, ja üttel: Lasse tädda ka Wihtode mahhel forjada, ja ärge tehko tämalle mitte Sābbed.

16. Sätte ka mahha neišt Sunnikuišt täma forjada, ja üksiki 40
d ei pea mitte tädda tōrrelema seperrašt.

17. Ninda korjas täma se Põllo pääld Öhto saadik, ja peffis wälja, mes täma olli korjanut, nink jekt sai liggi üks Öhma Odri.

18. Nink täma kandis jedda ärra, ja tulli Sinna jisse, 5 nink täma Kunn näggi jedda, mes täma olli korjanut. Päle se wottis täma wälja, nink andis oma Kummalle jedda, mes ülle olli jäänut, kui täma olli jöönuks saanut.

19. Sis üttel täma Kunn tämalle: Kus ollet fina täamba 10 korjanut, ja Kus ollet ja tööd tehnut? Önnistut olgo se, ke find on tundnut. Agga täma juttustas ommalle Kummalle, kenne jures täma olli Tööd tehnut, ja üttel: Se Mehehe Nimi, kenne jures mina täamba ollen Tööd tehnut, on Poas.

20. Nink Naemi üttel oma Minja wast: Täma olgo 15 Öffandalle Önnistut, jekt täma ei olle mitte mahha jätnut oma Armo nähta, ni hääste Ölatwide kui kaas Surnude wast. Weel üttel Naemi: Se Mees on meije Suggulanne, täma on meije Öerrandaja.

21. Nutt se Moabitileine üttel: Täma juttustas jedda ka 20 minulle; jää fina mino Poiside jure, jenni kui nämät keik ärra Seikawad, mes mino perrald on.

22. Naemi üttel Nutti oma Minja wast: See on jo par-
ramb, mino Tüttar, et fina täma Tütrufudega wälja lähhet,
et nämät fino wastoliffed ei olle töise Põllo pääl.

23. Ninda jäi täma Poase Tütrufude jeltji, et täma 25 korjas kofko, jenni kui Odra- nink Nijsu Seikaminne ofsa sai ja täma tulli jälle taggasi oma Kuma jure.

89.

1690—1701.

Andr. ja Adr. Verginius.

Hiiobi raam. 3. peatükk.

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 85—88. Muid teateid vt. tekst nr. 85 ees!

3. Pätiif.

Hijob wannup ärra oma Sündmissse Päiwa juure wallo perrast.

1. Perrast atwas Hijob oma Suud ülles, nink wannus ärra oma Sündmissse Päiwa, ja üttel:

2. Se päim olleks küil woinut ärra kaddoda, kumat mina ollen jündinut, nink je Dö, kumal üttelebi: üks Mehhepooline on janut.

3. Sesama Päim olleks woinut Pimme olla.

4. Nink et Kumal üllemejt ei hooleks täma perrašt, ja et 5
Walgus ei oleks tämalle mitte paistnut.

5. Oh! Et Pimmedus nink Sämmarus olleks tädda ärra-
woitnut, ja Pašjud Pilwed täma päse jänut, nink je Päiwa
Lojs olleks tädda hirmjaks tehnut.

6. Pimmedus wotko jedda Död ärra, et täma ennašt ei 10
Köömujats mitte nende Nstaja Päiwi jeas, ja ei jaaks mitte
Kuu arwo siije.

7. Waata, je Dö woiks ükspeines olla, nink ühtektid Kõo-
mu olgo täma fees.

8. Need Päiwa ärra Neejad, wannogo tädda ärra, nink 15
kumat walmid omat jedda Pörgu Lewiatanid ligutama.

9. Täma Lähhed olgo Pimmedat oma Sämmarusse jees,
täma wotko walgušt, nink je jaago mitte, ja nähko mitte
Gonniko-Sao Silma-Terra.

10. Et täma ei olle mitte kinni sulgnut mino Šhho ušt, 20
nink ei olle mitte jedda Šädda mino Silmade eest ärrawarjo-
nut.

11. Miksperrašt mina ei olle mitte Oma Šhhušt šadik ärra
Surnut? Miksperrašt mina ei olle mitte Šmalle tulles Šinge
heitnut? 25

12. Miksperrašt ollen mina Pölwe päle töstetud? Miks-
perrašt ollen mina Rinna nojal Šmmetetud?

13. Sis olleksin mina jo nüüd Maas olnut, Šinganut,
magganut ja Rašhul olnut.

14. Kuningade nink Neuwandijdega Maa pääl, kummat 30
Šhitawat tühjad paigad.

15. Šh nende Wörštidega, kumbil Kulda on, nink täitwad
omat Šonet Šöbbega.

16. Eht ninda kui üks enne Uiga jündinut, ärra warjotud, nink ei olleks middafid, kui need noored Lapsed, kumat ei olle Walgust nähnut.

17. Sääl jääp Wallatomide Mässaminne mahha, fääl hin-
5 gawad need, kumat paljo Waiwa omat nähnut.

18. Sääl sawad need Wangid tõine tõisega Rahho, nink ei kuule mitte Päletüffia hääl.

19. Sääl omat wäiksed nink suured, Sullane, ja se, ke omast
Tffandast on wabbaas saanut.

10 20. Miksperrast on se Walgus Waiwa kandijalle onnetur, nink Ello neile Kurbastetuise Süddamille?

21. Kumat surma ootwat, nink täma ei tulle mitte, nämat kaimafid tädä kül warjopaigaft ülles.

15 22. Kumat Röömuga ennaft Röömustawat, et nämat Sauda
saawad.

23. Nink jelle Mehhele, kenne Tee on ärrapeitedut, nink Summal on sebda täma eest katnut?

24. Seft kui ma pean söma, fis om mul Puhkamist, nink mino ullominne lähhep wälja kui Wessi.

20 25. Seft mes mina ollen kartnut, se on mino päle tulnut, ja kuma perrast mina Murretsin, se on mind tabbanut.

26. Ets mina olnut Önnelik? Ets mina olnut tässane? Ets minul olnut hää Rahhe? Nink müüd tullep jesuggune Önnetus.

90.

1690 – 1701.

Andr. ja Adr. Verginius.

Hiobi raam. 7. peatükk.

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 85–89. Muld teateid vt. tekst nr. 85 ees!

7. Pätit.

Sijob Raibap oma, ja teige Jnnimeste Sädä.

1. Ets Jnnimente peä itka Söddimä Mäa pääl? nink täma Päiwad omat kui ühhe Walgalisse Päiwad.

2. Ninda kui üks Sullane Warjo otjip, ninf üks Palga-
linne odap oma Lööd otja jawad.

3. Ninda ollen mina monda Kuud tühja Lööd tehnut,
ninf mino Gädä Sid on paljo janut.

4. Kui mina ennaft mahha heitjin, jis ütlin mina; 5
Milloft ma jaan ülles taufma? ninf perraft arwoteliſin mina,
Milloft Ohjo peats jaama? Seft mina ollen igga Mehhele
ärä Tüljastamiffeks, jenni kui Pimme ſaj.

5. Mino Sihha on ülle ümber Maofefijt kattetut, ninf
Porrine, mino Nahf on Kärnanne, ja tühja löppenut. 10

6. Mino Päiwad omat nobbedambaft ärä läänut, kui
ühhe Kangri-pool, ninf omat ärrakaddonut, et neid ei olle
woinut finni piddada.

7. Mätle et mino Elle on üks Tuul, ninf et mino Silmad
ei ſaa mitte jälle jedda hääd näggema. 15

8. Ninf üksfid Ellaw Silm ei ſaa mind ennamb mitte
näggema. Sino Silmad näggewad mind, ſe päle löppen mina
tühja.

9. Üks Pilw kaop ninf lähhep ärä: Ninda ka ſe, ſe
ſauwa jiffe alla lähhep, ei tulle mitte jälle ülles. 20

10. Ei tulle ka mitte oma Kodda jälle taggaſt, ninf täma
Paif ei tunne mitte fädä ennamb.

11. Sepärraſt ei tahha ka mina oma Süüd mitte ärrafeelda.
Mina tahhan oma Süddame Walloft kõnnelda, ja mino ſinge
Kurbaſtuffeſt tahhan mina pajatada. 25

12. Kas mina ollen Merri, ehf Merre-Kalla, et ſina mind
ninda hoijad?

13. Kui mina mötlin; mino Woode ſaap mind Kõõmuſ-
tama, ja mino Uffe mind fergembaks teggema.

14. Sis hirmotat ſina mind Unnedeſa, ninf Kurbaſtad 30
mind Näitmiſteſa.

15. Ninda, et mino ſing iggatſep ärrapoodut ſada, ninf
mino Luud Surma.

16. Mina ei himmuſta mitte ennamb Ellada. Jätta minuſt
mahha, ſeft mino Päiwad omat tühja olnut. 35

17. Mes on Snnimenne, et fina tädda ni juureks panned? nink fääd oma Süddand täma pole?

18. Sina Koddo ofsid tädda igga Päim, nink Riisad tädda iggal Lunnil.

5 19. Miksperrast ei taggane fina mitte minušt ärra? nink ei jätta mind mitte mahha, fenni kui mina oma Sülge ärra Neelaks?

10 20. Kui mina ollen Pattu tehnut, mes pean mina finulle teggema, oh fina Snnimeste Goidja? Miksperrast olled fina mind ninda fädnut, et mina sino Sülge toukan, ja ollen ifsi ennejelle Noormaks?

15 21. Nink Miksperrast ei anna fina mulle mitte mino ülle-astmijst andiks, ja ei wotta mitte mino Patto ärra? Seft mina faan jo Maa fisse wajoma, nink kui mind Somme ofsitaks, jis ei faa mina mitte ennamb siin ollema.

91. 1690—1701.

Andr. ja Adr. Verginius.

Hiiobi raam. 10. peatükk.

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 85—90. Muid teateid vt. tekst nr. 85 ees!

10. Päitit.

Sijob Raibav oma Hädda.

5 1. Mino Sng on Elust ärratüddinut, mina tahhan oma Raibtust ennejest ärrapanna, nink oma Singe Kurbaštusseft kõnnelda.

2. Nink Sumalalle ütelda: Ärra pango mind mitte huffa, anna mulle täada, miksperrast fina minoga riidlet?

10 3. Kas se on fino Meleperrast, et fa mind ärraheitad? nink Wäe-kaupa teed jelle, kedda sino Käed omat tehnut, ja faadat jelle Kurja Neumo Wuu päle.

4. Kas jul on ta Riihalikkud Silmad? Eht kas fa ninda nääd, kui Snnimenne nääp?

5. Eht omat sino Päiwat, kui Snnimesse Päiwad, eht sino Aftajad, kui ühhe Mehhe Aftajad?

6. Et fina mino ülle Ntmiist tagga Nouwat, nink mino Pattu ülles otfid.

7. Sejt et fina jo tiad, et mina ei olle mitte wallato, nink ei olle keddatid, te woiks fino Käest ärra pääjta.

8. Sino Käed omat mind walmiistanut, nink feigepeiddi 5
tehnut, mes mino ümber on, ja fina ärra uppotad mind nink wägga.

9. Mätle omitte, et fina olled mind Sarwejt tehnut, nink faad mind jälle Muldaks teggema.

10. Eks fina olle mind kui Pima Süpsnut, nink kui juuhto 10
lastnut kofko minna.

11. Nahha nink Sihhaga olled fina mind katnut, Luu nink Sonebega olled fina mind kofko pannut.

12. Ello nink hääteggemiist olled fina mulle näitnut, ja 15
fino hoolefandminne hoijap mino Singe.

13. Nink ehk fina küll jedda oma Süddames ärrapeidat, jiffid tian mina, et fina se päle mötled.

14. Kui mina Pattu teen, jis pannet fina jedda pea täh-
helle, nink ei jätta mitte mino Kurja Tööd Nuhtlemata.

15. Kui ma Wallato ollen, jis on mull Pädda, ollen ma 20
Sige, jiffid ei tohhi mina mitte oma Pääd üllestojta, te mina Teotust täis ollen, nink nään oma Waiwa.

16. Nink otje kui üks püsti tausnut Sei=Koir, ajat fina
mind tagga, ja näitad ennaft jälle Sirmsaste mino wašta.

17. Sina wottad jälle ülles oma Tunnihtajad mino wašta, 25
nink kaswatad oma Wiikka mino päle, kumat töine töise järrel
mind hulgani waiwawat.

18. Miksperrast olled fina mind lastnut Oma Jhhuijt wälja
tulla? Oh, ollekjin mina ärrafaddonut, nink et ükfiid Silm ei
olleks mind nähnut. 30

19. Sis ollekjin mina, otje kui need ilma ollemata, Oma
Jhhuijt Gauda wiidut.

20. Eks mino lühikenne Ello tahha mitte otja jaada?
nink minuist ärra olla, et mina jaakjin piisut Jahhutud?

21. Enne kui mina ärra lähhen, ninf ei tulle mitte taggasi, Nimita, je Pimmedusse ninf Surma-Warjo Maa sisse.

22. Keige Pimmedamba Maa sisse, kumas ei olle iihetfid Säädust, kumas Pimmedusse paistminne on.

92.

1690—1701.

Andr. ja Adr. Verginius.

Hiobi raam. 41. peatükk.

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 85—91. Muid teateid vt. tekst nr. 85 ees!

41. Pätiik.

Sumal kõnnelep weel Lewiatanist.

1. Reddakid ei olle mitte ni julged, ke tädda tohhip kih-hotada: Kes on sis, ke mino ees woip seista?

5 2. Kes on minulle enne middakid tehnut, et mina tämalle jedda pean tassoma? Mino perrald on keik, mes foggone Tai-wa all on.

3. Päle je, pean mina nüüd ütlemä, kui Suur, kui Wä-gew, ninf kuida Suust kumbest täma on.

10 4. Kes woip täma pääl Keiwast ülles katta? Ninf kes tahhap ni julge olla, tädda täma Sammaste wahheld kinni wotta?

5. Kes woip täma Palge Ukse ülles awada? Täma Sam-bad seiswad Girmaste ümber kaudo.

15 6. Täma förkud Soomusjed oma kui kowa Kilb, töine töise päle kofko Siidetud, kui Bitjatiga.

7. Üks on ninda töise liggi, et ka Tuule Sing ei woi mitte nende wahheld käija.

20 8. Mämat omat ninda töine töise külge kinni Siidetud, et neid iihhest ei woi ärra lahjutada.

9. Täma Niwasteleminne paistap kui Walgus, täma Sil-mad omat otsekui Somniko Gao Silma Lehhet.

10. Täma Suust tullemad Törwa-Kiüinlad wälja, ninf Tulle-Sägged kargawad wälja.

11. Täma Nennašt lähhep Suits wälja, ninda kui Palla-
wast Paast ja Katlast.

12. Täma Gingaminne on kui Tullijed Süed, ninf Tulle-
Söök tullep täma Suust wälja.

13. Tämal on Kange Rail, ninf se on täma Dušt, kui täma 5
middafid ärrarikkup.

14. Täma Bihha SuuSiikmissed omat töine töijes kinni,
ninf omat Komaste täma Küljes, ei täma ei moi mitte ärra
Laggoneda.

15. Täma Südda on ni kowa Paas, ja ni kinni kui üks 10
Lüff allumassejt Wästikwest.

16. Kui täma ennašt ülles töjtap, jis jaamad need wägge-
wad ärraheitimiks, ninf kui täma päle tullep, jis ei olle ühte-
kid Urmo jääl.

17. Kui täma päle Mõõfaga mindaks, jis ei liguta täma 15
mitte, ehk Odda, Püssü ja Raudreiwaga.

18. Täma arwap Rauda ni palju kui Ellefort, ja Wajte,
kui müdda Puud.

19. Ükijid Nool ei moi tädda ärra Ujada, LingoSkived
omat täma ees otje kui Elleforred. 20

20. Wajjara perrast holip täma ni palju, kui Elleforrest,
täma Kaarap ärra jedda Wärrisewad Odda.

21. Täma all omat Terrawad Kived, ninf täma lähhep
Terrawa Pae ülle, kui läbi Mudda.

22. Täma teep jedda Süggamad Merd keetma, kui Padda, 25
ninf jeggap jedda ärra, otje kui Salwi jeggataks.

23. Täma järrel paistap se Tee, täma teep süggamad Merd
koggone hallikarwaliffeks.

24. Maa pääl ei olle ühtekid täma jaarnašt, täma on ülle
julgeks tehtud. 30

25. Täma põlgap ärra keif mes kõrge on, ninf on keige
Metsaliste Runingas.

Andr. ja Adr. Verginius.

Estri raamatu 1. ja 2. peatükk.

Samast käsikirjast, kus tekstid nr. 85—92. Muid teateid vt. tekst nr. 85. ees!

1. Pätük.

Seft suurest Sööm-Ujast, ja Kuninga Emanda Wahti ärra heitmisest.

1. Ugga jündis Uhaswerusse Ujal, te olli Kuningas Hom-
nifo polest Shto pole sadit, ülle Sadda nint Seitse Kolmat-
5 Kümend Matunnade.

2. Kui täma oma Kuninglikko järje pääl istus Susani
Sinnaš.

3. Kolmandal oma Kuningriiki Ustajal, teggi täma
ühhe SöömUja, keigille omille Wörstille ja Sullafille, Nimita,
10 neile wäggeiwille Persia nint Medi Maal, neile Mawallitijille
ja illembile omas Maas.

4. Et täma näitaks oma Kuningriiki Muustust nint
Rikkust, ja oma Uwu Suurust, monda Päiwa, Nimmita, Sadda
ja Rahhetja Kümend Päiwa.

15 5. Nint kui need Päiwad täis jaiwat, jis teggi Kuningas
ühhe SöömUja keigelle Rahwalle, mes Susani Sinnaš olli, ni
Suurille kui wähhikeseille, Seitse Päiwa, Kuninglikko Uja
Soomi jees.

6. Sääil olli illespoodut walged, Punnašed, ja Kollased
20 Lättid, linašte ja Purpuri Nööridega mähhitut Söbbe Kõngaste
Külge, Marmoril Tulpade päle; Need istmed ollid Kullast nint
Söbbešt, Börmando pääl, kumb olli Rohhošarmallisešt, Walgest,
Koldjesešt, ja Muustast Marmorist tehtud.

7. Nint Joki töjtetti Kullaste ja mitmasugguste Ustjade
25 jees, nint Kuninglikko Wina Wiljalb, ninda kui Kuningal
joudo olli.

8. Ugga Joki ei pandut ühhellekid ette, jese Kuningas olli
keif oma Maja illekatstijd käsknut, et igga Mees pididi oma Mele
perrast teggema.

30 9. Nint te Kuninglik Emand Wahti teggi ka üht Sööm-
Uiga Naisille, Kuningas Uhaswerusse Kuninglikkus Roas.

10. Nink Seitšmandel Päiwal, kui Kuninga Südda olli
Winašt Röömsaks janut, käfkis täma Mehumanni, Pištad, Gar-
bonad, Pištad, Abagtab, Setarid ja Karfašt, neid Seitše Kame-
reri, kumat Kuningas Ahaswerusse ees Teeništ.

11. Et nämat piddit toma Kuninglikko Emandat Waštid 5
Kuninga ette, Kuninglikko Kroniga Ehhitud, et täma Rahwalle
ja Wörštidele näitaks täma Mo, sešt täma olli Mo.

12. Agga se Kuninglik Emand Wašt ei tahtnut mitte
tulla Kuninga Sanna päle, täma Teenride läbbi; Sis saj
Kuningas wägga wihhaješ, ja täma wihha läš suureš 10
täma jees.

13. Nink Kuningas üttel nende Targade wašta, kumat
Maa kombed ärra moištiš, sešt Kuninga Ašjad tallitetti teigide
ees, kumat Šigust ja Šohhut moištiš.

14. Agga need lähhembad täma jures ollid: Karšena. 15
Setar, Admata, Taršis, Meres, Maršena nink Memušan, need
Seitše Persia nink Medi Maa Wörštid, kumat Kuninga Palged
näggit, ja ištšid üllembas paigas Kuningriiki jees.

15. Mes Šohhut Kuninglikko Emandalle Waštille piddi
moištetama, šeperrašt, et täma ei olnut mitte tehnut Kuninga 20
Sanna järrel, täma Kamereride läbbi käšketut.

16. Sis üttel Memušan Kuninga nink Wörštide ees: Se
Kuninglik Emand Wašt ei olle mitte ükspeines Kuninga wašta
Šurja tehnut, waide ka šeige Wörštide, nink šeige Rahwa wašta,
Kuningas Ahaswerusse teigis Maa paigus. 25

17. Sešt šesuggune Kuninglikko Emanda Töö šaap wäl-
jalaggonema šeige Maište Rahwa jure, et nämat omi Mehhi
ärra põlgwad omis Šilmis, ja šawad üttema: Kuningas Ahas-
werus käfkis Kuninglikko Emandat Waštid enneše ette tulla,
agga täma ei tahtnut mitte tulla. 30

18. Sis šawad Persia nink Medi Maa Wörštide Emandat,
ka ninda üttema šeige Kuninga Wörštide wašta, kui nämat šedda
Kuninglikko Emanda Tööd kuulwad, ninda šaap kul ärrapõlg-
mišt ja Wihha ollema.

19. Šui se on Kuninga Mele perrašt, šis mingo üks 35
Kuninglik käšt tämašt wälja, nink šago kirjotut Persia nink
Medi Maa Šadusse fiše, kumba ei tohhi mitte tišhjaš tehha,

et Waſti ei pea mitte enamab Kuningas Mhaſweruffe ette
tullesma, ning Kuningas andko täma Kuningriiki täma Diggim
meſſelle, kumb on parramb tädä.

20. Ning et ſeſama Kuninga Namat, kumb ſaap kirjutut,
5 täma foggone Kuningriiki ſees, kumb ſuur on, ſaaks wälja
kulotut, et keik Raiſed amuſtamad omi Mehhi, ni ſuurde kui
wähembade ſeas.

21. Ning ſe Uſſi olli Kuninga ja Wörſtide Meleſt hää,
ning Kuningas teggi Memufani Sanna järrel.

10 22. Sis lähhetetti Kirjo wälja keigide Kuninga Makun-
nade ſiſſe, iggalle Makunnalle täma kirja järrel, ning igga
Rahwa jure nende Kelel, et igga üks Raiſe-Mees olleks wallitſija
omas Majas ning ſedda üteldi kummaki Rahwa Kelel [päle].

2. Pätiit.

15 Eſter ſaap Kuninglikko Mwu ſiſſe üllendatud.

1. Perrast neid Ujud, kui Kuningas Mhaſweruffe Wiſha
olli ärrakaldunud, ſis mökſis täma Waſti päle, mes täma olli
tehnut, ning mes täma waſta olli ſäetud.

2. Sis ütliid Kuninga Poſid, kumat tädä teeniſid:
20 Kuningas laſko enneſelle otſida Nori kaunid Meitſid.

3. Ning Kuningas ſädko katſid keigis oma Kuningriiki
Maa paigus, kumat foggowat keige ſugguſid Nori Muiſa Meitſid
koſko Suſani Dinna, Emandide Maja ſiſſe, Segaj Kuninga
Kamereri Kää ala, ke Raiſte hoidja on, ja andko neile nende
25 Ehhituſt.

4. Ning kumb neiſt Meitſiſt Kuninga Mele perrast on, ſe
ſago Kuninglikko Emandaks Waſti Uſſemelle. Se olli Kuninga
Mele perrast, ja täma teggi ninda.

5. Igga üks Juda Maa Mees olli Suſani Dinnaſ, ſelle
30 Nimi olli Mardokaj, Jairi Poig, Simej Poja, Kiſi Poja,
Semini Poja.

6. Ke olli ka ärra wiidut Jeruſalemiſt, kui ſeſania Juda
Kuningas ärrawiidi, ſedda NebuſadNeſar Babeli Kuningas
ärrawiis.

7. Nink tämä olli Nadassa je on Esteri illeskastataja, tämä Sissa welja Lüttre, sest Esteril ei olnut Sissa eiga Ema, nink tämä olli üks Illus ja kaunis Lüdruk. Nink kui tämä Sissa ja Ema ärra Surri, sis wottis Mardofoj tädä enneselle Lüttraks.

5.

8. Sis sündis, kui Kuninga Sanna ja Käst kuulda saj, nink paljo Lüdrukuid kooti kokku Sujani Linna, Segaj Käe ala, sis saj ka Ester wottetud Kuninga Rodda, Segaj je Naisitehoidija Käe ala.

9. Nink je Lüdruk olli tämä Melest hää, ja löidis Armo tämä ees, nink tämä rühkis tämä Ehitussaga, et tämä annaks tämälle tämä Dissa, ja Seitse kaunist Lüdrukud Kuninga Roast je päle. Nink tämä pani tädä tämä Lüdrukudega keige parambasse paika Emandade Majas.

10. Nink Ester ei kulotanut tämälle mitte oma Rahwaft ehk oma Suggu, sest Mardofoj olli tädä ärra keeldnut tädä andmaft.

11. Nink Mardofoj käjs igga Päim je Naisite Rahwa Maja Gowi ees, et tämä kuuleks, kas Estrill hää järg olli, ja mes tämast piddi sama.

20

12. Agga kui je jätet Ag igga iühhelle Lüdrukulle saj, et tämä piddi Kuningas Maswerusse jure sisse minnema, perast jedda, kui tämä Emandade Ehitussaga olli Ehitud olnut Rakstöijstüimend Kuud, sest ni kauma Wiga olli nende Ehitamisselle tarwis, Nimita, Kuus Kuud Palsami ja Mürriga, nink Kuus Kuud kalli Rohhodega, ninda Ehitetti Naisite Rahwaft.

13. Sis läks üks Lüdruk Kuninga jure, ja kedda tämä tahtis, je piddi tämälle annetama, ke tämaga lähheks Emandade Majast Kuninga Rodda.

14. Nink ke Shto sisse läks, je tulli Gommikul tämä jureft 30 wälja, töise Emandade Rodda, Saasgasi Kuninga Kamereri nende Wäär Naisite hoidija Käe ala, nink je ei piddanut mitte enwamb Kuninga jure tulnema, enne kui Kuningas tädä himustaks, ja lassets tädä Nime piddi kufuda.

15. Kui nüüd Esteri Nig sai, (: ke olli Mihaili Mardo-
kaj Sija Welja Lüttar, kuma Mardokaj ennejelle Lüttreks olli
wotnut :) et täma Kuninga jure pididi minema, fis ei küssinut
täma ihtekid, kui agga jedda, mes Segaj, Kuninga Kamererer
5 se Naiske hoidja üttel. Nink Ester löidis Armo keigidest, kumat
tädda näggit.

16. Ester sai agga Kuningas Mhaswerusse jure wottetut
Kuninglikko Rodda, Kümnel Kuul, kumb kutsuti Tebet, täma
Kuningniiki Seitšmandel Astajal.

10 17. Nink Kuningas armaštis Esterid ülle keige mu
NaiskeNahwa, ja täma löidis Armo nink Heldust täma ees, ülle
keige Keitsijde, nink täma pani Kuninglikko Kroni täma Pää
päle, ja jädis tädda Kuninglikkuts Emandašs Wasti Ušsemelle.

15 18. Nink Kuningas teggi ühhe juure Sööm-Nja keigille
omille Wörstille ja Teenrille, se olli üks Sööm-Nig Esteri
perrast, nink jätti oma Maa sees Matšo mahha, ja andis
Kuninglikko Undeit wälja.

19. Nink kui neid Keitsjid töišt korda kotto kooti, fis istus
Mardokaj Kuninga Wärrajas.

20 20. Nink Ester ei olnut weel mitte wälja kulotanut oma
Suggu, eiga oma Nahwast, ninda kui Mardokaj olli tädda
ärä keeldnut. Sešt Ester teggi Mardokaj Sanna järrel, ninda
kui fis, kui täma olli täma kaswo-Lüttar.

25 21. Selšamal Njal, kui Mardokaj istus Kuninga Wä-
rajas, ollid Naks Kuninga Kamereri Pigtan ja Teres, kummat
ukse hoidsid, wišhahšeks saanut, ja otšifid oma Kätt Kuningas
Mhaswerusse külge heita.

30 22. Nink se sai Mardokajlle tädda, ja üttel Kuninga
Einmandalle Esterille. Nink Ester üttel jedda Kuningalle Mar-
dokaj Nimel.

23. Nink kui jedda Nja tagga nouweti, ja ninda löieti,
fis saiwad nämat mollembad Puu päle ülles poodut, ja jedda
kirjotetti Nja Namatu siffe, Kuninga ees.

Johann Hornung.

Lausenäiteid grammatikast.

Laused on valitud teosest „Grammatica Esthonica, brevis, Perspicua tamen methodo ad Dialectum Revaliensem. ed. à Johanne Hornung RIGA, Literis JOH. GEORG. WILCK. Regii Typographi* (II + 114 lk. in-8°), millest üks eks. alal on hoidunud Tartu Ülikooli Raamatukogus.

Minna moilin temma (tedda utrumq; rectè) siin olla olnud (lk. 72). — Meil rägiti / meie Berremees (berremeejt) teil olla / & ollaad (73). — Kui ilm ninda jääb / siis same tullemal aastal hääd Lougo (73). — Temma teggi jedda leiba jaes / er thät / es da er Brod empfang (78). — Pääm 5 on keispäwa arrul (pro armul) es ijt umb Vesper Zeit (91). — Minna ei tea / kas temma moi teine on tehnuud (99). — temmal ei olle kassj sadit roust / er hat keine Ratze / geschweige denn ein Pferd (100). — je wald eht meie moija wald lähhäb Stille (103). — Kus ep ja usjo mitte / ei ja ja önjaks 10 (103). — ei temma jedda Luidrikud wotta / je on kurri (104). — ilmaiks temma läks kowale / darum (sensus est: man wuiste bohrin nicht / warum ers thäte; aber aus dem Ausgange kan mans abnehmen) macht er sich hinweg (beyseit) et temma olli kurja teinud: weil er böjes gethan hatt (104). — 15 ilma Summala awwita ei moi meie ihtegid hääd teha (106). — ilma finnota ei ja minna toimeks (106). — mind ei olnud kuulmasi / sadit weel näggemas (110). — ebba meiegi jedda nähnuud / wir sahens auch nicht (110). — finnaiks ollid meil / woi so wend? (110). — je könne ei tulle wiim- 20 jekski hääks / die Rede wird doch zuletzt keinen Ausgang gewinnen (110). — ärra peffa hürga; hürg lähhäb pekstes hullumaiks (111). — [Wöistatus:] Pitkemb puid / pitkemb maid / maddalamb ma rohto [Wastus: ei Fußpfad] (113). — sel kombel ei ma Glades ofust ja (113). — kauaks ja ollid 25 siin Rootsis olnud? (114).

Johann Hornung.

Kirikulaul 1.

Järgnev tekst on „Ma Rele Rõddo ning Kirgo Ramat'u“ (vt. tekst nr. 101 eelmärkust!) VI jaost (lk. 22—25), mille pealkiri on: „Ma Rele Saulo Ramat / Kummas Onsa Lutri / ja mu pühha Meeste Sure-Pühha- ja muud Jhho ning Hinge Häddas tarwits tullesjad Saulo leietatse RIGM / Gedrukt bey Johann Georg Wilsden / Königl. Buchdrucker 1694.“ Vrd. siins. tekste nr. 19, 60!

Christus der uns seelig macht.

Christus meie Onnistus /
 Reigest Pattust magga /
 Sind se kurri Rogoodus /
 Osel ajas tagga /
 Kui sa ollid pallumas /
 Nähti Werre Giggil /
 Kui sind Engel kinnitas /
 Kulli Judas liggi.

2. Istis jure andis Suud /
 Kui üks kammal Pettis /
 Peetrus / ninda kui teik muud /
 Siis sind mahha jättis /
 Üllekohhus Gullt sind wiis
 Sure Rõhto ette /
 Raersid sind / ja peksid siis /
 Sundsid Surma Rätte /

3. Goomselt warra widi ka
 Sind / kui Rõwel noppeft /
 Sundja ette / Wallega
 Waewati sind roppeft.
 Walleks moistis Sundja se /
 Käskis fiiski nurjast
 Wia sind Herodelle /
 Peti taas sind kurjast /

4. Pärast jedda pekseti
 Sinno pühha Rõhha /

Naerokombel mängiti /
 Kuningaks find tehha;
 Weel ei pääsnud sinna fiit /
 Sunniti find Surma /
 Kandma piddid pälegid /
 Kaske Kisti-Koorma /

5. Louna Ujal aeti
 Sind se Kisti päle /
 Sinno Werri wallefi
 Siis ja töitfid Säle /
 Waatjad find weel naersid fääf /
 Kõwel Surma Waewas /
 Piltas ka find Kisti pääl /
 Pääm läks mustaks Taewas.

6. Kellal kolmel hiiidfid ja:
 Summal miiks ja jättad
 Mind nüüd ilma Awowita?
 Keif mo Kõmo wottad.
 Kui ja ollid jodetud
 Surrid / Jffand / sinna /
 Paljo Summet jündinud
 Ma taht lõhki minna.

7. Öhtul kui jo Kõowli Luud
 Ollid ärramurtud /
 On jo Kiiige awwatud /
 Seft on wälja tulnud.
 Selge Wessi Werrega.
 Siis on Josef wotnud
 Kisti päält find kassida /
 Sa find auwast matnud.

8. Kallis Önnisteggija
 Armas JEsufenne /
 Ke ja omma Werrega
 Meile saatsid Önne /

Raffe meid ka Süddamest
Patto mahha jätta /
Ja jo talli Surma eest
Meid sind ifka kita.

96.

1694.

Johann Hornung.

Kirikulaul II.

Samast teosest, kust tekst nr. 95 (lk. 182). Vt. märkusi tekstide nr. 95. ja nr. 101. eel! Vrd. siins. tekste nr. 56 ja 71!

Christe der du bist Tag und Licht.

1.

Dh! Kristus / Pääw on sinno Pääs /
Ei püffi Sinne sinno ees /
Mei' Süddant Sijand walgusta /
Ning Tõe Tele juhata.

2. Sind pallum' meie kindlaste /
Meid hoia Sjel armsaste /
Ning kaitse feige Südda fees /
Dh! Sija helde Abimees.

3. Peit rasked Unned taota /
Et jäme ilma Rahjota /
Ja Sijha olgo puhhas ka /
Siis ellam' meie Soleta.

4. So Silmad jäwad maggama /
Siis fago Südda walmama /
D! kaitse meid jo Urnoga /
Ning Patto Rõiest lunasta.

5. Dh! Risti-Rahwa Kaitseja /
So Abbi meile läkita /
Meid päästa feige Südda feest /
So pühha wie Sama Wääst.

6. Ja rasked Mega mällestä /
Kui Sijho Wangis Waewaga /

Mei' kurbha Singe römusta /
Ohl Jēsus Dnnistegija.

7. Nu olgo Laema Siffale /
Nu temma aino Pojale /
Ja Pühha Waimo Nuo ka /
Niinid fidetaksie lõpmata.

97.

1694.

Johann Hornung.

Palve I.

Järgnev tekst on „Ma Rele Robdo ning Kirgo Ramat'u“ (vt. tekst nr. 101 eelmärkust!) VII jaost (lk. 37—38), mille pealkiri on: „Sühhi-
kenne Ma Rele Palve Ramat / Kummäs Hommiko ja Dhta / ja muid Sühhi-
ja Singe Häddas tarwis tulleswad Palwed leietaksie / kristlikko Öppetusse wie
Pätükki / ning Aastas tulleswa Pühha Päiwi möda / totko säetud / Summala
Muuts / ja temma Roggodusse hääts. RZVL (Gedruckt bey Johann Georg
Wilden / Königl. Buchdrucker / 1694“.

üks Palve ajalikko Dnnistusse pärrast.

ÄGigewäggevamb helde Summal / ning Siffa / ke tahhad
et meie omma Palle Gees peame omma Leiba söma. Se on jo
asjata et meie warra üllestoujeme / ning pärrast kaua istume /
kui sinna omma Dnnistamisfega meie jures ei olle. Minna 5
pallun sind armas Siffa / käsfi omma Dnnistust minno jures
olla. Sasse mind keif sinno Kartujes ja tössijes Uffus tehha /
mis minna teen / ning önnista minno Kätte Tööd. Rahte
suggust Maja pallun minna sinnult Siffand / jedda ärra kela
mulle mitte / enne kui minna jurren. Wõra Summalade 10
Pallumišt ning Wallet lasse kangel minnušt ärra olla / Waesust
ning Niffust ärra anna mulle mitte; Ugga lasse mind minno
parrajast Koa Dffa jada. Minna jalgaksin wahhešt sind ärra /
kui minna lialt jaaksin sönud / ja ütlesin / kes se Siffand on?
Chf kui minna wägga waesjeks lähheksin / lähheksin minna 15
wargale / ning teeksin omma Summala Nimme wasto Patto;
hoia mind se eest armas taewane Siffa. Kaitse ka meie Sun-
ningad ning keif illemid / önnista keif meie Maad / hoia
kawwala Öppetusse / Sõa / Katto / ning kalll Maja eest.

Õnnista ka mind / keif minno Õmmatjid / ning keif Riiti
Rahwast Itho ning Ginge polest. Soia minno Ioggonä
Maja / ning keif mis minnu on / finno Englide Raitsmisjega /
keige Rahjo eest / IESusse Kristusse finno Poja meie Iffanda
5 läbbi. Amen.

98.

1894.

Johann Hornung.

Palve II.

Järgnev tekst on „Ma Kele Kõddo ning Kirgo Ramat'u“ (vt. tekst nr. 101 eelmärkust!) VIII jaost (lk. 68—69), mille pealkiri on: „Õnsa Lutri Katekismus / Eht Raste Õppetus. RSGW / Gedruckt bey Johann Georg Wilden / Königl. Buchbruder / 1694.“ Vrd. siins. tekste nr. 10 (lk. 17), 18, 69!

Palugem veel:

IEigewäggenamb / iggawenne Summal / ke läbbi We-
uppotusse omma langet Kõhto möda uskmatta Ima olled ärra-
uppotanud / ning usklikko Noa kahhetkateffi finno sure Armo
5 pärrast hoednud / ning kowwa Barao keige temma Wäga
punnaje Merres ärrauppotanud / ja omma IIsraeli Rahwast
kuiwalt läbbi jaatnud / ning jega Iesinnaje finno Riitmisse
Pessemiist / me pärrast pididi tullesma / tähhendanud / ning
läbbi finno arma Poja meie Iffanda IESusse Kristusse Riit-
10 misse / jedda Iordanid ning keif Wet õnsaks ning rohkeks
Ärrapessemisseks olled pühhitsetunud ja jäädunud. Meie pallume
Iesinnaje finno Poja läbbi / finno pohjatamatta Armo / wallata
Iesinnaje finno Sullase (Ümmardaja) päle armolikkult / ning
õnnista tedda õige Iffoga Waimus / et läbbi Iesinnaje õnsa
15 We temma sees ärrauppub ning ärrakaub keif / me temmale
IAdamist on ka sündinud / ning me temma ka issi päle jedda
on teinud / ja et temma uskmatta Arwust ärralahhotud / pühha
Riiti Koggodusse Kirtus / kuiwalt ning Rahhoga hoetud /
iggal Ujal tulline Waimus / rõmus Kotusses / finno IMinnet
20 tenib / et temma keige Usklikkudega / iggawest Eilo jaab /
kui sinna olled tootanud / IESusse Kristusse meie Iffanda
pärrast.

Johann Hornung.

Meie Isa palve.

Trükkteosest „Onsa Luterusse Laste Öppetus Pühhidelt Pühha kirja järrele ärasellitub / ning Ristmisse ja Rostmisse kombel totko säetub. Sum-
mala Nuuks / ning temma Raggobusse Kaswuks. RZG / Druckts Johann Georg
Wilsken / Königl. Buchdrucker / 1894“ (136 ff. in-8°), lk. 75—88 (esi-
neb ka „Koddo ning Kirgo Ramat'u“ VIII osas, lk. 20—29). Raamat on
alal hoidunud ühes eks. Öpet. Eesti Seltsi rmk-s. — Vrd. siins. tekste
nr. 1, 10 (lk. 18), 12, 69 (lk. 159—160)!

Meie Issa / ke olled Laewas. Pühhitjedud jago sinno
Nimmi. Sinno Nirkus tulgo. Sinno Lahtminne jündko /
kui Laewas ninda ka Ma pääl. Meie iggapäwast Leiba anna
meile tänapäaw. Ning anna meile andeks meie Wõllad /
kui meie andeks anname meie Wõlglaifille. Ning ärrajada 5
meid mitte Kiujatulle jisse. Päästa meid ärra Kurjast. Sejt
sinno pärrast on Nirkus / ning Wäggi / ning Mu iggawest.
Amen!

Johann Hornung.

Samast teosest, kust tekst nr. 99, lk. 118—120. Vt. tekst nr. 99.
eelmärkust! Vrd. siins. tekste nr. 10 (lk. 16) ja 69!

Ristmisse Luggo.

Nimmetage Laht.

Minne ärra / sinna rojane Waim / ning anna Maad
Pühhale Waimule.

Wotta pühha Risti Lähhe omma Otja † / ning omma 5
Ninna † ette; ühheks Meletulletamisses / et find se Risti päle
podo Kristusse päle ristitakse / ning et keif mis Kristus
Risti külles sinno hääts on saanud / Ristmises sulle jaab
arwatud / et sinna ka Issanda Kristussele / se Risti me temma
sinno päle pänneb / kannatalikkult pead järrele kandma / jenni / 10
kui temma sulle wimati se iggawesse Luo / kumma temma
sulle läbbi omma Surma RistiSambas on saanud / Armuist
annab.

Pallogent.

5 Oõ teigewäggewamb / iggawenne Summal / meie
 Jffanda Jesusse Kristusse Jffa / minna huan find appi sestunase
 sinno Sullaje (ümardaja) päle / te sinno Kristusse
 10 Udest pallub / ning sinno iggawest Armo läbbi waimolikko
 Uest Siindimisse tahhab. Wotta tedda wasto / Jffand / ninda /
 kui sinna olled ütletud; palluge / siis peate teie leidma /
 kapputage / siis tehtakse teile lahti. Sepärrast anna nüüd
 jedda hääd sellele / te pallub / ning te lahti Ust sellele / te
 10 kapputab / et temma te Laewase Pejemisse iggawest / Önnistamißt
 saab / ning sinno Armußt tootud iggawest Kristust pärrib /
 Jesusse Kristusse meie Jffanda läbbi! Amen.

101.

1695.

Johann Hornung.

Trükkteosest „Ma Kele Kõddo ning Kirgo Ramat / Rumma sisse
 1. Keit Ewangeliomme ja Epistli Uud; 2. Jffanda Jesusse Kristusse
 Kannatamine ning Surm. 3. Jesusse Kristusse Ülestõusmine ning
 Laewaminemine. 4. Summala Püha Waimo Räggen Tulleminne
 Apostlike pääle. 5. Jerusalemma Sinna Ürrahawitamine. 6. Ma-Kele
 Uus Saulo-Ramat. 7. Ma-Kele palwe Ramat. 8. Önsa Lutri Kate-
 kismus (est laste Öppetus) ühte omnad kirjotetud. Summala Kuus /
 ja temma Kogodusse Öppetusteks. RJKW / Gedruckt bey Johann Georg
 Wilcken. Königl. Buchdrucker. 1695^a, mille osad I—V (2+284 lk.) ilmu-
 sid a. 1695, osad VI (208+8 lk. in-8° pealkirja vt. lähemalt tekst nr.
 95 eelmärgusest!), VII (96+8 lk.; pealk. vt. lähem. tekst nr. 97 eelm.!)
 ja VIII (84 lk.; pealk. vt. lähem. tekst. nr. 98 eelm.!) aga a. 1694.
 Järgnev tekst esineb algupärandis lk. 5—6. Raamat on alal hoidunud
 ühes eks. Öpet. Eesti Seltsi rmk-s.

Ewangeliom Kolmandal Kristusse Tullemisse Pühhal. Matt. XI.
 w. 2. 11.

5 Uõga kui Johannes Wangi-Tornis Kristusse Summe-Teud
 kulis / läkkitas temma kaks omna Süngri / ja ütles temmale:
 5 siinaks te olled / te peab tulles / woi peame meie teist
 ootma? Jesus kostis ja ütles nende wasto: minge / ja ütlege
 Johannesselle jälle mis teie kulete ja näte. Sõggedad näwad /
 Tallotomad käiwad / Biddalitõbbijed sawad puhtaks / ja Kurdid
 kuulwad / Surnud toufswad ülles / ja Waestelle kulotakse
 10 Armo-Öppetust. Ning önnis on te ennaßt minnußt ei pahhanda.

Agga kui nemmad said ärralähnud / algas Jēsus Rahwale
 räkima Johanneſſeſt: Mis teie ollete kõrweſſe wälja lähnud
 watama? Ühte Piili Rogo? kumma Tuul kakkipiddi hajab?
 Ehk mis teie ollete wälja lähnud watama? Ühte Snnimeſt
 pehme Nietelle ehhitud? waat! kummad pehmid Nidid kandwad /
 ommad kunningade Majade ſees. Ehk mis teie ollete wälja
 lähnud watama? üht Proweti? ? Sa minna ütlen teile /
 ke weel ennamb on kui Proweet. Seſt jeſinnane on je /
 kenneſt kirjotud on; wata! minna läſſitan omma Ingli ſinno
 eel / ke ſinno Teed ſinno ees peab walmiſtama.

102.

1695.

Johann Hornung.

Samast teosest, kust tekst nr. 101. Järgnev tekst asetseb seal lk.
 21—23. Vt. märkust tekst nr. 101 eel! Vrd. siins. tekste nr. 14 ja 77!

.Ewangelium teiſel pühha Päwal pärraſt kolme Kunninga
 Pühha. Joh. II. v. 1. 11.

Ning kolmandal Päwal jaid Pulmad Kanas Kalilea-
 Maal / ning Jēſuſſe Emma olli jääl. Agga Jēſus ja temma
 Süngrid kutjuti ka Pulma. Ning kui Wina putus / üttel
 Jēſuſſe Emma temma waſto: Neil ep olle Wina. Jēſus üttel
 temmale: Naerte / mis mul ſinnoga teggemiſt / minno Lund
 ep olle weel tulnud. Temma Emma üttel Sullastele: mis
 temma teile ütleb / jedda tehke. Agga ſinna olli pandud Ruus
 ſiwwiſt We-ſtjad Juda Rahwa Puhhaſtuffe pärraſt / ja igga
 ühhe ſiſſe läſs kaks ehk kolm Mōto. Jēſus üttel nendele:
 täitke need We-ſtjad Wega / ja nemmad täitſid neid äre taſſa.
 Ning temma üttel nendele: Wotke / ja wiige nüüd Pulma-
 Tallitajalle; ja nemmad wiſid. Agga kui Pulma-Tallitaja jedda
 Wet maitſis mis Winaſs olli ſanud / (ning es tea mitte kuſt
 je tulli / agga need Sullased täädſid / kummad jedda Wet
 ollid tonud /) kutſus Pulma-Tallitaja Peigmeeſt / ja ütles
 temmale: Jggamees annab eſſiti hääd Wina / ja kui nemmad
 ommad joobnuks ſanud / alwemad. Sinna olled hääd Wina
 tännini hoidnud. Se on eſſimenne Snnme-Läht / kumba Jēſus
 teggi Kanas Kalilea-Maal / ning näitſis omma Muo / ja
 temma Süngrid uſkuſid temma ſiſſe.

Johann Hornung.

Samast teosest, kust tekstid nr. 101—102. Järgnev tekst leidub seal lk. 29—31. Vt. märkust tekst nr. 101 eel!

Evangelium kuendal pühha Päwal pärrast kolme Sunninga Pühha. Matt. XXV. v. 1, 13.

Siis on je taewane Riiklus kümme Reitsi jaarnane / kummad ommad Lampid wotfid ning läksid wälja Beigmihhe wasto. Agga wiis nende fääst ollid targad / ja wiis ollid rummalad. Need rummalad wotfid ommad Lampid / agga nemmad es wotta mitte Ölli ennesega / agga need targad wotfid Ölli omma Ahtjade siffe ühtlase omma Lampidega. Kui müüd je Beigmees wiwis / said nemmad keik unniseks / ja uinufid maggama. Agga keft Ösel tehti üks Gäääl / watal Beigmees tulleb / minge wälja temma wasto. Siis kotsfid keik need-sammad Reitsid / ja walmistassid omma Lampid. Agga need rummalad ütliid targade wasto / andke meile teie Ölliit / jeft meie Lampid kustuwad ärra. Siis kotsfid need targad ja ütliid: ei mitte ninda / et meile ja teile ei pudo / waid minge Kaupmeeste jure / ja ostke isse enneselle. Ning kui nemmad läksid ostma / siis tulli Beigmees / ja kummad walmid ollid / läksid temmaga Pulma / ning Üks pandi kinni. Wiimijelt tullid ka need teised Reitsid ning ütliid: Jssand / Jssand awwa meile lahti. Agga temma kotsis ja üttel: Töest minna ütlen teile / minna ei tunne teid mitte. Sepärrast walwage / jeft teie ei tea mitte Päwa ega tunni / kummal Sunnimeesse Poeg tulleb.

Johann Hornung.

Samast teosest, kust tekstid nr. 101—103. Järgnev tekst asetseb seal lk. 269—384. Vt. tekst nr. 101 eelmärkust!

Jerusalemma linna hirmsast Ärrahäwitamissest kumb neljal-kümnel Aastal pärrast Kristusse Taewa minnemist on sündinud.

1.

Kui Meg hakkas Rätte joudma / et Summal Jerusalemma linna / ning Juda Rahwa päle omma wimist Wissha tahtis

Iasta káia / ninda kuida Prometid ja Zifand Kristus isse
 neile áhwerdades ollid enne úttelnud / siis on nišuggusid Láhte
 enne náhtud: úks Sawwaga Láht / otjego Móof / on
 Saewas náhtud / sesamma on terwe Mastá Sinna kóhhal seisnud
 / ninda / et iggamees sedda on náhnud. Mahla Ku kahhek- 5.
 samal Päwal / kella úhheksa Megus Šjel / otje hapnematta
 Zeiwa Päiwil / on Summala Rojas Altari jures nišuggune
 wallus Paištinne paištnud / et iggamees möttelnud Päwa
 ollewa. Suur wastne kange Wárraw Summala Roja seest-
 pidditsel polel / kumba kahhekümne Mehhele sai tösta / kui 10
 temma lahti piddi tehtama / ja feigepiddi Raud Luffo ja Pón-
 gastega olli kinni pandud / se on ennašt kuendal Lunnil Šjel
 isse lahti ajanud. Sani Päwa Ku kahhekümne päle esšimešsel
 Päwal ommad Saewa al / ja Šilwedes Wantrid náhtud /
 ning otjego juur Šulf Riüitlid ning Šallawágge kofko minnewa 15.
 / ja šjel taplewa sure Šárrinaga. Nelli Pühhi Šau päwal /
 kui Preeštrid Summala Rojas tahtšid walmistada / mis Püh-
 hade Megus tarwis olli / siis ommad nemmad juurt Múiddinad
 kuulnud / párrašt on úks Šáäl kuulnud kiffendawa: Šátti šit
 árra. Ešt kíl monningad sedda siis útlewad šündinud / kui se 20
 Šes powa Šef feige pühhama Paiga ees Summala Rojas
 Šristusse Šannatamišše Mjal on árrakattenuš. Úks Šnimenne
 on šáäl olnud / kelle Šimmi olli ŠEšus Unani / úhhe alwa
 ninng waeše Mehhe Šoeg / kui se šamma Nelli Pühhil olli
 Šerušalemma tulnud / siis on temma šure Šálega hiiüdnud: 25
 Oh úks Šiffendaminne kulub homiko / úks Šiffendaminne kulub
 Šhto polešt. Úks Šiffendaminne kulub neljašt Šulešt: Oh úks
 Šiffendaminne kulub Šoggona Šerušalemma ning Summala Roja
 päle. Úks háddalinne Šaebminne tulleb Šrudi ja Šeigmihhe
 päle: Úks Šiffendaminne feige Šahwa päle. Ša ninda kiffendas 30
 temma Šöd ja Šáwad / ninng jookšis Šullo Šombel möda
 Šinna. Ning ešt monningad tedda kíl Šitšadega peššid /
 kummad sedda Šarjomist kui Šurjatáhhendamišt Šinna päle háäl
 Melel ei tahtnud kuulda / šiški ei jätnud temma mahha ninda
 kiffendamast. Ša kui se Šnimenne Ma Šallitšija ette widi / 35
 sedda Šoma Šinna Šahwas šáäl piddas / še tedda Šitšadega
 ninda laššis pešša / et temma umbes Šerres olli / ep olle

temma ommeti ühhegi Sannaga Armo pallunud / ei olle ka
 ühtegid We pissarad temma Silmišt wälja tulnud / waide
 temma on ifka kiffendanud jure Šälega: Šädä / Šädä/
 Šädä fulle / waene Jerufalem. Sundja Albinus on tedda
 5 kui jampsiwa Snnimešt Raeruks pannud. Seitse Aasta järres-
 tiko ei olle šesamma Snnimenne mu Rahwaga ümber käinud /
 waide on ifka üks ühheti käinud / ninda kui Snnimenne ke
 ommas Meles ühhe Usja päle allati mötleb / ehk šedda piab
 ärramöttelda / ning on ifka ninda kiffendanud: Šädä / Šädä
 20 fulle / waene Jerufalem / ei olle ka šest Kiffendamissešt mitte
 ärrawäštinud. Agga kui Roma Sinna Rahwas jubba Sinna al
 olli / fiis on temma Walli Wiiri pääl ümberkaudo käinud /
 ja on ifka kiffendanud: Šädä Summala Roja päle / Šädä
 keige še Rahwa päle. Wimat on temma ka neid Sanno / mis
 15 enne ep olle temmalt kuulnud / šinna korma üttelnud: Šädä
 ka mulle. Ša otše kui še Sanna temma Suus weel olli / fiis
 on temma šoggematta Waenlastešt mahha lastud / ja ninda
 ärra furnud. Neid ja muid Snnmetähtšid on enne nähtud /
 enne kui Jerufalem on ärrahämwitud. Müüd tulleb ka šest
 20 Ärrahämwitamissešt ennesešt kuulda.

2.

Kui Šudaliffed / (ninda kui pühha Tehwanus ütleb /
 Apofstide Teggo Namatus VII Pätiik: v. 52.) kui Tapjad ja
 Ärraandjad öiged ning wagga Šristušt šaid ärratapnud / fiis
 25 on šoggonä Šudaliste Šunningriffus keige pididi ifka šurjemaks
 lähnud. Üllemad Preeštrid affašid Wäkaupa ning Üllešohhut
 teišile Preeštrille teggema / teište Üllemade wahhel olli
 šelge Wištamine ja Šaddedus / ning keišt Wallitšus haffas
 laškuma / ninda et nähha olli / et še Wallitšussega Šärg peagi
 30 pididi teišiti tullesma. Šifugguše Üllemade Tüllü ning Wihta-
 miffe pärrašt / mis neil išešestles olli / affas monni Šull neišt
 ärratagganema / ja iše Šeltši šokko löma / še läbbi tehti mõn-
 nešuggušt Šurja / ninda et Raħwašt rišoti ja tappeti / ni
 häšti Sinna šees Jerufalemis / kui wäljas / ning keišt Usši
 35 nähti ninda näitwa / et šesinnatše Raħwa Širriko ning Šohšo
 Wallitšus olli ümberlangemas. Šepärrašt läkkitas ka Šeišer

Nero Sestusse Dorusse Juda Male / Judaliste Wallitfejaks.
 Ja kui temma Judaliste wasta wägga walli olli mitnes
 Usjas / ning omma Ahnuist / Hörkuist ja Wallatust tagga ajas /
 siis ajasid Judalissed temma ärra. Kui temma pärrast nendega
 5
 sai jöddima / siis leidis temma omma Rahwast wiis tuhhat
 Meeft waja / mis Judalissed ollid mahhalõnud. Ninda määssid
 Judalissed Summala Järreleandmise läbbi / et nemmad
 ka Roma Sinna Rahwa wasto wotfid panna / ja tagganid
 neist ärra. Agga kui Keiser Nero jedda sai täda / siis
 läkkitas temma Lawiusse Wespasianusse omma Poja Titus-
 10
 jega Siria Male. Selhammal Ujal onmad koggona Gomiko
 Maal sejuggussed Rõnned ja Sannumed künud / et otse sel
 Ujal monningad Juda Maalt piddid tullesma / kunnad piddid
 jureks ja wäggewaks tousma / ning keif Alma Maad ennese
 alla jama. Eht se küil Kristusse waimolikko Rittusse polest
 15
 Tõeks sai / kui Kristusse Nimmi (te Judaliste Soust on sün-
 dinud) keige Ma Alma ülle jureks läks / siiski onmad mon-
 ningad jedda nende kahhe Wespasianuste päle arwanud. Agga
 Judalised jelletasfid jedda Kulutamist enneseist / ja mõtlefid
 omma Usja se läbbi ollema tähhendud. Ning kui neile kolm
 20
 Taplust nende Waenlaste wasta lorda läks / siis läksid nemmad
 jureliffeks / töjtsid kolm Sõa-Päliffud / ja läksid wääl ka
 Askaloni Sinna ärrajama. Siis lödi neid kahhepuhhoga
 mahha / ning nemmad kaotafid (päle se weel / et need Sõa-
 Päliffud hukka said) liggi kakskümmend tuhhat Meeft ärra.
 25
 Siis läks Wespasianus Keisri Sanna päle Kalilea Ma sisse /
 kumb olli wägget ja riffas Ma Rahwa polest / rijus / riffus /
 ja põlletas keif ärra / ninda et Tapnissel / Riisonissel ning
 Polletamissel otja eiga Mära ei olnud. Siis said Judalissi
 mitto tuhhat hukka / ja tappeti ühhel hobil liggi wiiskümmend
 30
 tuhhat Sötta kolbawa Meeft / ilma Naiste ja Lasteta /
 kunnad alwa ning Maal ellawa Rahwast ollid. Sõawäggi ep
 annud jääl Armo Wannale eiga Morele / ei raste Salla
 Naistele egga Rättis maggawa Lastele. Kuus tuhhat noort
 Meeft läkkitas Wespasianus ühhelhawal iggaweste Orjaks Waja
 35
 Male / jedda kitfast Maad kahhepolelisse Merre mahhelt ärra-
 kaewama. Kolmkümmend tuhhat walmiist Sõa Meeft Juda-

liste jäast müdi jel Ujal ärra iggawest Drjats. Wis tuhhat
 onmad jure Sirmo läbbi ennaft förge Sitowi Mäält isse mahha
 kuffutanud / ja isse ennejele Dtsja päle tehnu. Sel Ujal olli
 üks tarf ja moijtlik Mees Judaliste jäas / Josef Nimmi /
 5 se olli neil Preestriks ja Pälikuts Söas / jesamma pöggenes
 esimejjes Sirmus nattojesse Rahwaga ühhe Hugo sisse liggi
 Totabatat Kalilea Ma Sinna / jäält jabi temma Kätte / ja
 midi Wespasianusse Kätte. Kui temma Wespasianusselle üttel /
 et temma weel piddi Keisriks sama / siis andis ta temmale
 10 Armo. Ja jesamma Josef on jedda kirjotanud / mis meie
 sest jündino Usjast teame. Kui se Kalilea Maal jündis / siis
 tulli üks kofko kootud Gulk / julged ja rödwjad Rahwast Jeru-
 salemmi Sinna / need olli üks neid suremid Ssandid kofko
 saatnud / et temma se läbbi keit Wallitfusse enneje kätte piddi
 15 sama / siis on taas paljo jallaja Tapmiist Köwimiist ja Nišo-
 miist Jerusalemmas olnud / ning keit on Rahjuts jündinud /
 ninda et se waene Din keigepiddi on waewatud. Sel Ujal
 onmad monningad Üllemad Preestrid ärratappetud / ning
 jaggedaste on Werb ärrawalletud / ka otse Summala Rojas.
 20 Josef kirjotab et katsteijtkümmend tuhhat parremad ja üllemad
 Juda Rahwast jesinnaje Mässamijjes on ärratappetud / ja nende
 Warra ning Rojad annetud alwa Rahwale ja Soldaditelle risoda
 ja wotta. Mönningad motlemad Roma Rahwast kamwala
 Rouga jedda tehnu. Ninda waewati jo Jerusalemma / enne
 25 kut öige kibbe Usji weel temma päle tullt / kolmesuggufe Söd-
 daga / Roma Rahwa Söast / Rahkomissest ning keige suggusest
 Riust ja Tüllist Sinna sees / ning tiggeda üleannetummaist
 Ssandidist kummad / pettisse lombel mitto Gulta enneje Seltfi
 jaid / ennaft Ssandidiks töstiwad / ja Ssanda Lu pärrast paljo
 30 Werb ärrawallafid.

Kui jel Ujal Kadara Rahwas Roma Rahwa wasto hakkas
 pannema / siis piddi Titus ruttustama Talw Verist wälja
 tulla / ning wottis Kadara Sinna ärra / ja temma Pamees
 Plaatjidus ajas kolmkümmend tuhhat Roddanikko Pakko / kaks
 35 tuhhat wottis temma wangi / mu Rahwokenne ning pöggenewa
 Gulk upputas ennaft ärra Jodrani Söffe / ja need Surno

Kohanime-lühendid.

Alu = Aluliina	Ksr = Kuressaare linn	Rap = Rapla
Amb = Ambla	Kul = Kullamaa	Rid = Ridala
Ann = Anna	Kuu = Kuusalu	Ris = Risti
Ans = Anseküla	Kõp = Kõpu	Rkv = Rakvere linn
Aud = Audru	Käi = Käina	Ruh = Ruhnu
Einm = Emmaste	Kär = Kärla	Rõi = Rõigi
Ha = Harjumaa	Lai = Laiuse	Rõn = Rõngu
Hag = Hageri	Lih = Lihula	Rõu = Rõuge
Han = Hanila	LNg = Lääne-Nigula	Räp = Râpina
Har = Hargla	Lut = Lutsi	Sa = Saaremaa
Hel = Helme	Lä = Läänemaa	Saa = Saarde
HJn = Harju-Jaani	Lüg = Lügánuse	San = Sangaste
Hlj = Haljala	Mar = Marina	Se = Setumaa
Hls = Halliste	Mih = Mihkli	Sim = Simuna
Hm = Hiumaa	MMg = Maarja-Magda- leena	SJn = Suure-Jaani
HMd = Harju-Madise	Muh = Muhu	Ta = Tartumaa
Hps = Haapsalu linn	Mus = Mustjala	Tln = Tallinna
Hää = Häädemeeste	Mär = Märjamaa	TMr = Tartu-Maarja
Iis = Iisaku	Nat = Narva jõe tagune ala	Tor = Tori
Jaa = (Saaremaa) Jaani	Nis = Nissi	Trm = Torma
JJa = Järva-Jaani	Noa = Noarootsi	Trt = Tartu linn
JMd = Järva-Madise	Nrv = Narva linn	Trv = Tarvastu
Juu = Juuru	Nõo = Nõo	Tõs = Tõstamaa
Jõe = Jõealähtne	Ote = Otepää	Tür = Türi
Jõh = Jõhvi	Pai = Paide khk.	Urv = Urvaste
Jä = Järvamaa	Pal = Palamuse	Va = Valgamaa
Jäm = Jämaja	Pde = Paide linn	Vai = Vaivara
Jür = Jüri	Pee = Peetri	Var = Varbla
Kaa = Kaarma	Phl = Pühalepa	Vas = Vastseliina
Kad = Kadrina	Pil = Piiistvere	Vig = Virumaa
Kam = Kambja	PJg = Pärnu-Jaagupi	Vig = Vigala
Kan = Kanepi	Pld = Paldiski	Vit = Viljandi khk.
Kei = Keila	Pft = Põltsamaa	VJg = Viru-Jaagupi
Khk = Kihelkonna	Ply = Põlva	Vl = Viljandimaa
Khn = Kihnu	Prn = Pärnu linn	Vlg = Valga linn
Kir = Kirbla	Pst = Paistu	Vil = Valjala
KJn = Kolga-Jaani	Pts = Petseri linn	Vln = Viljandi linn
Kod = Kodavere	Puh = Puhja	VMr = Väike-Maarja
Koe = Koeru	Pä = Pärnumaa	VNg = Viru-Nigula
Kos = Kose	Pär = Pärnu khk.	Vor = Vormsi
Kra = Kraasna	Põi = Põide	Vru = Võru linn
Krj = Karja	Püh = Püha	Võ = Võrumaa
Krk = Karksi	Rak = Rakvere khk.	Võn = Võnnu
Krl = Karula	Ran = Rannu	Vän = Väandra
Kse = Karuse		Äks = Äksi
Ksi = Kursi		

Õiendusi.

„Eesti kirjakeele vanemate mälestiste“ lk. 183 rida 18 ülalt
on trükitud aigo, peab olema Niga.

Keeleteaduslik ajakiri

EESTI KEEL

(VII aastakäik)

ilmub Akad. Emakeele Seltsi toimetusel, aasta kohta kaheksa numbrit à 32 lk., kokku 256 lk. — Üksikuid numbmeid talitus müügile ei saada. — Tellimine 1928. a. on avatud. Hind sisemaal 2 kr. 50 s., väljamaal 3 kr. Tellida võib ka poole aasta kaupa. 1925, 1924, 1923 ja 1922 aastakäik brošeeritult maksavad à 2 kr. 50 s. V (1926) ja VI (1927) aastakäik maksavad brošeeritult 3 kr. 20 s.

Toimetus: Tartu, Maarjamõisa 44, k. 2. Talitus ja raamatute pealadu: Tartu, Lutsu 10. Tel. 10-48. (Ak. Emak. S. talitus.) Tellimisi võtavad vastu kõik Vabariigi postiasutised.

Muud Akad. Emakeele Seltsi toimetised:

Sugunimedede muutjatele ja eestistajatele:

1. Eestlasele eesti nimi. Hind 50 senti.
2. 15.000 uut sugunime. Hind 50 senti.
3. Nimede valik ja soetamine. Hind 35 senti.

Hõimurahvaste keelte õppijatele ja sõpradele:

4. Esimene liivi lugemik. Hind 30 senti.
5. Teine liivi lugemik. Hind 40 senti.
6. Kolmas liivi lugemik. Hind 25 senti.
7. Neljas liivi lugemik. Hind 25 senti.
8. Viies liivi lugemik. Hind 25 senti.
9. Soome kirjastik nr. 2 (Valkea käärme). Hind 30 senti.
10. " " " 3 (Kaksoisten seikkailut). Hind 30 senti.
11. " " " 4 (Kultarukki). Hind 25 senti.

Muud väljaanded:

12. Seto lugemik I. Hind 50 senti.
13. Kodotulõ' (Setu lugemiku II osa). Hind 75 senti.
14. Setukeelne Püha Õvangeelium. Hind 1 kroon.
15. Aastaraamat I (1920). Hind 30 senti.
16. Aastaraamat II (1921). Hind 40 senti.
17. Aastaraamat III (1922). Hind 50 senti.
18. Aastaraamat IV (1923). Hind 50 senti.
19. Aastaraamat V (1924—1925). Hind 50 senti.
20. Valik grammatilisi oskussõnu. Hind 25 senti.
21. Elmar Muuk — Eesti keeleõpetus I. Hind 1 kr. 75 s.
Eesti Kirjand. Seltsi kirjastus ja pealadu.
22. Elmar Muuk — Lühike eesti keeleõpetus I. Teine täiendatud trükk. Hind 1 kr. 50 s. Eesti Kirjand. Seltsi kirjastus ja pealadu.
23. A. Saareste ja A. R. Cederberg — Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi. Vihk I. Hind 2 kr.
24. W. E. Peters — Esimene katse eesti keele kõnemeloodia võrdlevas uurimises. (Äratr. „Eesti Keelest“.) Hind 1 kr.
25. A. Saareste — Tundmused tegurina keelearengus. (Äratr. „Eesti Keelest“.) Hind 50 senti.

Pealadus:

1. A. Saareste, Vigala murde peajooned. Hind 80 senti.
(Saada piiratud arvul.)
2. Karl Stalte, Lõvo lõlõd. Hind 40 senti.

Trükis:

J. Mägiste ja J. Aavik — Soome-eesti sõnaraamat.